

ZÁPADOČESKÁ UNIVERZITA V PLZNI

FAKULTA PRÁVNICKÁ

DIPLOMOVÁ PRÁCE

**Právo na důstojnost v sociálním zařízení a zneužití moci ze strany
pečovatelů a zdravotního personálu**

Lucie Kalvasová

Plzeň 2022

ZÁPADOČESKÁ UNIVERZITA V PLZNI

FAKULTA PRÁVNICKÁ

Katedra pracovního práva a práva sociálního zabezpečení

Studijní program: právo a právní věda

Studijní obor: právo

Diplomová práce

**Právo na důstojnost v sociálním zařízení a zneužití moci ze strany
pečovatelů a zdravotního personálu**

Vypracovala:

Lucie Kalvasová

Vedoucí diplomové práce:

Mgr. et Bc. Ilona Kostadinovová

Čestné prohlášení

Čestně prohlašuji, že jsem diplomovou práci na téma „Právo na důstojnost v sociálním zařízení a zneužití moci ze strany pečovatelů a zdravotního personálu“ vypracovala samostatně a veškeré informační zdroje, ze kterých jsem čerpala pro vypracování této diplomové práce, jsem řádně označila a vložila do seznamu použitých zdrojů, příp. jsou citovány v poznámkách pod čarou.

V Plzni dne 29.3.2022

.....

Lucie Kalvasová

Poděkování

Touto cestou bych ráda poděkovala vedoucí mé diplomové práce Mgr. et Bc. Iloně Kostadinovové za cenné rady a odborné konzultace po dobu zpracovávání tohoto tématu.

Obsah

Úvod.....	1
1. Lidská práva.....	3
1.1. Historický vývoj lidských práv.....	6
1.2. Historický vývoj lidských práv z pohledu české historie.....	7
1.3. Prameny lidských práv.....	9
1.4. Instituce pro ochranu lidských práv.....	11
2. Právo na důstojnost.....	12
2.1. Právo na důstojnost jako základní lidské právo a jeho historický základ... 12	
2.2. Vymezení pojmu lidské důstojnosti v právním smyslu.....	17
2.3. Vymezení pojmu lidské důstojnosti ve spojitosti se sociálními službami 18	
2.4. Lidská důstojnost v pojetí projektu „Důstojnost a starší Evropané“ 21	
2.5. Lidská důstojnost jako součást ústavního pořádku ČR.....	22
2.5.1. Ústava České republiky.....	22
2.5.2. Listina základních práv a svobod.....	23
2.5.3. Dokumenty mezinárodního práva.....	25
3. Sociální služby.....	27
3.1. Zákon o sociálních službách.....	27
3.2. Sociální práce.....	30
3.3. Druhy sociálních služeb.....	31
3.3.1. Sociální poradenství.....	31
3.3.2. Služby sociální péče.....	31
3.4. Sociální zařízení.....	32
3.4.1. Domov pro seniory.....	32
3.4.2. Domov se zvláštním režimem.....	33
3.4.3. Domov pro osoby se zdravotním postižením.....	33
3.4.4. Azylový dům.....	33
3.4.5. Chráněné bydlení.....	33
3.4.6. Týdenní stacionář.....	34
3.4.7. Denní stacionáře.....	34
3.4.8. Centra denních služeb.....	34
3.4.9. Domovy se zvláštním režimem.....	34
3.4.10. Domy na půl cesty.....	35
3.4.11. Zařízení pro krizovou pomoc.....	35
3.4.12. Nízkoprahová denní centra.....	35

3.4.13.	Nízkoprahová zařízení pro děti a mládež	35
3.4.14.	Noclehárny	36
3.4.15.	Terapeutické komunity	36
3.4.16.	Sociální poradny	36
3.4.17.	Sociálně terapeutické dílny	36
3.4.18.	Centra sociálně rehabilitačních služeb	37
3.4.19.	Pracoviště rané péče	37
3.4.20.	Intervenční centra	37
3.4.21.	Zařízení následné péče	37
3.4.22.	Centra duševního zdraví	38
3.5.	Metodiky postupů při péči v sociálních zařízeních	38
3.6.	Poskytovatelé sociálních služeb	40
3.7.	Příspěvek na péči	42
3.8.	Kvalita poskytování sociálních služeb	43
3.9.	Standardy kvality sociálních služeb	45
3.9.1.	Standard č. 1 – Cíle a způsoby poskytování sociálních služeb	47
3.9.2.	Standard č. 2 – Ochrana práv osob	48
3.9.3.	Standard č. 3 – Jednání se zájemcem o sociální službu	50
3.9.4.	Standard č. 4 – Smlouva o poskytování sociální služby	52
3.9.5.	Standard č. 5 – Individuální plánování sociální služby	53
3.9.6.	Standard č. 6 – Dokumentace o poskytování sociální služby	54
3.9.7.	Standard č. 7 – Stížnost na kvalitu nebo způsob poskytování sociální služby	56
3.9.8.	Standard č. 10 – Profesionální rozvoj zaměstnanců	57
4.	Zásah do práv klienta	58
	Závěr	62
	Resumé	64
	Abstrakt	66
	Abstract	67
	Seznam použitých zkratk	68
	Seznam použitých zdrojů	69

Úvod

Dá se říct, že na myšlenku této diplomové práce mě přivedla „covidová“ pandemie, kdy jsem nastoupila, kvůli nedostatku personálu, do domova pro seniory jako pracovník přímé péče. Po určité době jsem začala vnímat zásadní rozdíly mezi jednáním jednotlivých pracovníků a s tím spojenou odlišnou reakci klientů tohoto zařízení. Několikrát jsem se setkala tváří v tvář s negativní reakcí klienta na jednání jiného pečovatele, a tak jsem s postupem času začala danou problematiku sledovat očima právní sféry a začala jsem uvažovat nad tím, jak je českým právním řádem chráněn zájem klientů těchto zařízení.

Vzhledem k tomu, že jsem nakonec v přímé péči zůstala po dobu téměř dvou let, podařilo se mi nasbírat výrazné množství zkušeností a setkat se s nepřeberným množstvím situací, které jsou pro mě zásadním zdrojem pro tuto diplomovou práci. Zároveň jsem si uvědomila, jak je důležité přistupovat k lidem využívající tyto služby s úctou a s důrazem na, pracovními postupy zachovávající, lidskou důstojnost každého z nich. Většina osob z cílových skupin sociálních služeb jsou vystavena vyššímu riziku ohrožení jejich práv a zneužití moci personálu při výkonu péče o ně, a to z důvodu např. pokročilého věku, zdravotního postižení, sociálního znevýhodnění apod. Osobnostní i jiná práva by však, pro tyto lidi, měla být srovnatelná se všemi ostatními lidmi, a to bez rozdílu.

Cílem dnešní společnosti by mělo být zaručení garance lidských práv a přiblížení dostupnosti sociálních služeb s důstojným přístupem pracovníků. Za posledních 30 let udělala společnost opravdu významný pokrok ve vývoji sociálních služeb, což dokazuje převážně zákon o sociálních službách, který klade důraz na zvyšování kvality poskytovaných služeb a věnování pozornosti individuálním potřebám klientů.

V této diplomové práci se proto budu zabývat výraznějším objasněním fenoménu lidské důstojnosti a její provázanosti s oblastí sociální péče. Od historického vývoje po dnešní pojetí právní sférou, ale i jejím praktickým užitím laickou společností, konkrétně v sociálních zařízeních. Pojem lidská důstojnost může být každým jedincem chápána jinak, jelikož pro každého člověka má lidská důstojnost jiný rozměr. Pro každého člověka znamená důstojné zacházení s druhým, či důstojné chování k druhému něco výrazně odlišného. Fakt, neurčitosti

tohoto pojmu, přináší zásadní problém právě do oblasti práva. Pro konkretizaci termínu lidské důstojnosti je potřeba přihlídnout k historickému vývoji ve více kulturách.

V dnešní době je již absolutní nezbytností pro základ právního státu mít pojem lidské důstojnosti implementovaný do právního řádu, Ústav a všech dalších předpisů vyšší právní síly. I přesto, že stále absentuje její legální definice, stal se tento termín nedílnou součástí právních textů demokratických států a je stále častější její vkládání do jednotlivých dílčích zákonů.

Pro výše zmíněné, je cílem této závěrečné práce historická analýza lidských práv a práva na důstojnost, propojení oblasti sociálních služeb s fenoménem lidské důstojnosti a důstojnosti lidského bytí. Dále pak analýza de lege lata a úvahy de lege ferenda opírající se o praktické zkušenosti z oboru.

1. Lidská práva

Termín lidských práv není literaturou jednoznačně definován. Velice volně lze lidská práva označovat jako svobodu či možnost konat to, co neubližuje nebo neškodí někomu druhému. Mnohdy je termín lidských práv mylně chápán jako absolutní možnost libovolného chování. Lidská práva jsou z pohledu právní teorie vnímána jako subjektivní práva veřejné povahy, náležející konkrétní osobě počínaje jeho narozením a končíc jeho smrtí.¹ I zde se však může vyskytnout přesah těchto práv, a to tím způsobem, že existují určité případy, kdy jsou lidská práva přisuzována nasciturovi. Na práva přiznaná dosud nenarozenému dítěti poukazuje i zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník.²

Lidská práva mohou být též vnímána jako nároky osob vůči státu, tedy možnost nárokovat si lidmi určité postupy ze strany státu. Nárok, aby se stát zdržel zásahů do práv jedince a dále naopak právo jedince žádat ochranu ze strany státu v případě, že je jeho právo ohroženo nebo již porušeno.³

V odborné literatuře se vyskytují názory, že lidská práva lze užít jakožto obdobný pojem pro pojem základní práva a naopak. Pak jsou zde také autoři, kteří jsou opačného názoru, a to takového, že základní práva a lidská práva jsou výrazně odlišnými pojmy. Bezesporu lze však říci, že lidská práva lze vnímat jako práva, která náleží každému člověku bez ohledu na individuální, osobnostní prvky jedince, čímž se rozumí rasa, národnost, barva pleti, politická příslušnost, náboženské vyznání, majetkové či sociální poměry a jiné. Jedná se o oprávnění každého jednotlivce, které nám v rámci právní jistoty přináší institucionální záruky a zaručují svobodu jedince a jeho důstojné bytí. Lidská práva jsou založena na rovnosti všech osob a antidiskriminačním základě, vycházející z přirozenoprávního původu. Oblast lidských práv disponuje základními znaky. Těmito znaky jsou nezcizitelnost, nezrušitelnost, nezadatelnost a nepromlčitelnost. Další důležitou vlastností lidských práv je skutečnost, že se nevážou na příslušnost k určitému státu.

¹ LIDSKÁ PRÁVA - OD HISTORIE DO SOUČASNOSTI [online]. 2005. České Budějovice, 2005 [cit. 2022-03-26]. ISSN 1212-4117. Dostupné z: <https://kont.zsf.jcu.cz/pdfs/knt/2005/01/22.pdf>, str.116

² §25 zákona č. 89/2012 Sb., občanského zákoníku, ve znění pozdějších předpisů

³ LIDSKÁ PRÁVA - OD HISTORIE DO SOUČASNOSTI [online]. 2005. České Budějovice, 2005 [cit. 2022-03-26]. ISSN 1212-4117. Dostupné z: <https://kont.zsf.jcu.cz/pdfs/knt/2005/01/22.pdf>, str.116

Lidská práva jsou přiznávána každému člověku i bez ohledu na jeho občanství či trvalé bydliště.

V případě, že se přikloníme k autorům, kteří oddělují pojmy základních práv a lidských práv, jsou základní práva považována jako takzvané gró lidský práv, tedy opravdový „základ“. Jednalo by se o absolutní minimální právní standard, který je nutný poskytovat každému člověku v jakékoliv situaci na jakémkoliv místě. Význam základních práv by měl, dle určité skupiny odborné literatury, vycházet ze základních zásad lidskosti, morálky, etiky a lidského dědictví napříč generacemi. Jedná se o práva jako právo na život, právo nebýt mučen, nebýt držen v otroctví ani podrobován nevolnictví, či nelidskému a ponižujícímu zacházení. Při výčtu těchto práv je zřejmé, že jde o práva, která jsou v hierarchické pyramidě práv na nejvyšších příčkách a tvoří základní jádro všech lidských práv a demokratického státu. Pro svou významnost se člověk s lidskými právy setkává v běžných situacích života.⁴⁵

Z odborné literatury vychází několik způsobů dělení lidských práv. Jedno z nejzákladnějších dělení lidských práv pramení z pohledu generačního, a to na třígenerační nebo čtyřgenerační, jež jsou postaveny na historickém principu. Myšlenkou těchto teorií dělení je to, že společenský život a určitý způsob ústavního vývoje přinesl do společnosti tvorbu nových mezilidských a společenských vztahů, které je potřeba regulovat, z čehož vychází nutnost tvorby nových pravidel a lidských práv.⁷

Třígenerační teorie

První generace je složena z práv občanských, osobních či politických. Její tvorba se odvíjela podle vývoje přirozenoprávní doktríny mezi 17. až 19. stol. V dobách buržoazních revolucí. Lidská práva, která jsou řazena do první generace třígenerační teorie jsou takzvaným standardem, který je obsažen ve všech význačných mezinárodních dokumentech zabývajících se lidsko-právní tematikou. Jedná se o druh lidských práv, který zaručuje právo osobní svobody a akcentuje

⁴ SUDRE, Frédéric. Mezinárodní a evropské právo lidských práv. Brno: Masarykova univerzita, 1997. Edice učebnic Právnické fakulty Masarykovy univerzity v Brně. ISBN 80-210-1485-7., str. 12

⁵ ŠIŠKOVÁ, Naděžda. Dimenze ochrany lidských práv v Evropské unii [online]. 2., rozš. a aktualiz. vyd. Praha: Linde, 2008 [cit. 2022-03-26]. ISBN 978-80-7201-710-2., str. 16

⁶ ŠIŠKOVÁ, Naděžda. Dimenze ochrany lidských práv v Evropské unii [online]. 2., rozš. a aktualiz. vyd. Praha: Linde, 2008 [cit. 2022-03-26]. ISBN 978-80-7201-710-2., str. 17

⁷ BLAHOŽ, Josef, Vladimír BALAŠ a Karel KLÍMA. Srovnávací ústavní právo [online]. 3., přeprac. a dopl. vyd. Praha: ASPI, 2007 [cit. 2022-03-26]. ISBN 978-80-7357-312-6., str. 126

participaci občana na politickém životě. Ze zásady se jedná o tzv. negativní práva, která vyjadřují hlavně to, jakých přístupů by se měla zdržet společnost vůči jednotlivci. Jde o práva výrazně univerzální. Důležitým aspektem pro naplnění těchto práv je fakt, že se veškeré subjekty, které mají tu možnost, zdrží zásahu do daného práva, což je postaveno na vzájemném respektu vůči právu druhých. Mezi tato práva patří např. právo na život, právo na spravedlivý proces, zákaz mučení nebo zákaz otroctví. V závislosti na intenzitě případného zásahu do předmětného práva, nastávají sankce. V případě, že míra zásahu překročí určitou míru intenzity, ať ze strany státu nebo jiného jedince, přistupuje se k trestnímu stíhání.

Druhou generací se vývojem posouváme do období na přelomu mezi 19. a 20. stoletím do doby, která byla ovlivněna dělnickým a sociálním hnutím. Do této generace se řadí lidská práva z oblasti kulturní, sociální a hospodářské, tedy právo na práci či vzdělání, právo na spravedlivé pracovní podmínky, právo na lékařskou pomoc v nemoci či právo na sociální zabezpečení. Jde o tzv. práva pozitivní. Z pohledu druhé generace je úloha státu být oproti první generaci aktivní a vytvářet vhodné podmínky pro výkon práv ze sféry sociální, kulturní či hospodářské. Úkolem této skupiny práv je aktivní ochrana ze strany státu. V rámci této skupiny práv se vyskytují názory z řad odborníků, že jde o skupinu práv, která je velice těžko soudně vymahatelná a kvalifikovatelná, a proto by některá z těchto práv, dle určitých názorů, neměla být součástí komplexu lidských práv. Další z pohledů, který rozvádí tuto myšlenku, je názor, že spousta termínů vyskytujících se v jednotlivých právech této skupiny je nejasných a pro každého jedince mohou znamenat něco jiného, např. právo na byt. Pod pojmem „byt“ si každý představuje bydlení jiného rozsahu. Jeden člověk si může představit byt o dvou místnostech, kde může v bezpečí přespat a splnit své hygienické potřeby, naproti tomu druhý člověk si pod pojmem „byt“ představí mezonetový byt s luxusním vybavením a terasou. Tento názor také vede k myšlence, že univerzálnost v sociálních právech může být velice problematická.

Třetí generace je skupinou nejrozsáhlejší, co se týče oblasti lidských práv, které jsou do ní zařazovány. Jedná se o práva, která jsou spojována spíše s problematikou dnešní doby, tedy od druhé poloviny 20. století. Tato práva jsou označována jako práva kolektivní. Do této skupiny spadají lidská práva jako je např. právo na informace, právo na mír, právo na zdravé životní prostředí či právo na samosprávu. Tato lidská práva jsou značena jako práva jednotlivce, která jsou

vykonávána kolektivně – tedy jsou to práva solidární. Taxativně vymezený výčet těchto práv neexistuje.⁸

V rámci čtyřgenerační teorie jsou oddělena politická práva od první generace, kde jsou obsažena pouze práva, která slouží k ochraně lidského života a zdraví a je jim vyčleněna samostatná skupina. Třetí a čtvrtá generace ze čtyřgenerační teorie odpovídá nadále druhé a třetí generaci ve třígenerační teorii dělení lidských práv. Tyto klasifikace lidských práv, z hlediska generačního neboli historického hlediska, bývají zdrojem neshod na půdě odborníků. Očíslování jednotlivých generací s sebou může nést domněnku, že daných generací již bylo dosaženo.⁹

1.1. Historický vývoj lidských práv

Prvopočátek vzniku lidských práv se pojí již s prvními náznaky vzniku lidské společnosti a její organizace. První potřeby vytvořit si mezi lidmi pravidla a hranice, které nesmí druhý prvnímu překročit a naopak, jsou zaznamenávány již v dobách existence organizovaných společností působících na území babylonských a sumerských městských států, v antickém Řecku a Římě, kde můžeme nalézt i první zmínky vysvětlující pohled těchto kultur na lidská práva. Historie tedy sahá až do přelomu 4. – 3. tisíciletí před naším letopočtem. Formování a vývoj lidských práv byly výrazně ovlivňovány náboženstvím, kulturou nebo sociálními a etnickými vlivy. Vývoj lidských práv byl na evropském kontinentě značně ovlivněn zárodky těchto práv, které krystalizovaly v křesťanských a židovských pramenech. Nový zákon byl jeden z „průkopnických“ dokumentů, který vytvořil první základ koncepci lidské důstojnosti. Tuto koncepci, jak ji vidíme dnes, nadále rozvíjí i Desatero Božích přikázání, ve kterém lze spatřovat určité poselství úcty a respektu ke všem lidem, jejich individualitám, osobnostem, k jejich majetku. Všechny zmínky z těchto dob, které máme k dispozici, jsou však zatím postaveny pouze na roveň morálky a etiky působící mezi lidmi ve společnosti. Až z pera Tomáše Akvinského poprvé vychází konkrétně specifikované myšlenky mířící na právo na

⁸ LIDSKÁ PRÁVA - OD HISTORIE DO SOUČASNOSTI [online]. 2005. České Budějovice, 2005 [cit. 2022-03-26]. ISSN 1212-4117. Dostupné z: <https://kont.zsf.jcu.cz/pdfs/knt/2005/01/22.pdf>, str.117-118

⁹ ŠÍŠKOVÁ, Naděžda. Dimenze ochrany lidských práv v Evropské unii [online]. 2., rozš. a aktualiz. vyd. Praha: Linde, 2008 [cit. 2022-03-26]. ISBN 978-80-7201-710-2., str. 21

život, právo na spravedlivý proces nebo právo vlastnit majetek, které jsou již obdobné lidským právům, jaké známe dnes. I přes skutečnost, že společnost již považovala za žádoucí konkrétní existenci lidských práv, nebyla nikterak kodifikována. Průlomovým bodem pro vznik a zakotvení lidských práv do písemné formy bylo až období novověku, ke kterému přispěly významné změny v ekonomice, vyskytly se nové pohledy ve filozofii a mnoho nových směrů v politickém smýšlení. Na snahách o zakotvení lidských práv se podílelo mnoho významných myslitelů té doby, jako např. Thomas Hobbes (1588 – 1679), John Locke (1632 – 1704) nebo Jean Jacques Rousseau (1712 – 1778), kteří implementovali tyto myšlenky do svých literárních děl. Důležitým fakt této doby ve vztahu k lidským právům je ten, že lidská práva nejsou již člověku podmíněna příslušností k náboženské či společenské skupině, společenským postavením nebo samotným vztahem k Bohu. Lidská práva jsou přiřčena každému pouze v závislosti na tom, že je lidskou bytostí.¹⁰

Nejzásadnější posun pro význam lidských práv nastává v druhé polovině 18. století. Důsledkem vzniku Deklarace práv člověka a občana ve Francii a prohlášením nezávislosti Spojených států amerických v roce 1776, se v této době ve značné míře začínají implementovat lidská práva do právních řádů jednotlivých států.¹¹

1.2. Historický vývoj lidských práv z pohledu české historie

Prvopočátky vzniku lidských práv na území českého státu jsou spatřovány již v hlásání zásady rovnosti ve 14. století z úst pražského kazatele Jana Milíče z Kroměříže, který byl zároveň podporovatelem svobody hlásání slova Božího na celém území českého království. Všeobecně byl vývoj lidských práv na našem území, zrcadlením globálního vývoje. Na našem území mezi 14. – 17. stoletím byl prioritou svobodný výklad náboženských děl a Písma svatého. Jednou z osobností, která propagovala tuto ideu byl reformátor a kazatel Jan Hus (1371 – 1415). Jan Hus prosazoval možnost svobodného výkladu Bible. Důkazem této myšlenky jsou

¹⁰ LIDSKÁ PRÁVA - OD HISTORIE DO SOUČASNOSTI [online]. 2005. České Budějovice, 2005 [cit. 2022-03-26]. ISSN 1212-4117. Dostupné z: <https://kont.zsf.jcu.cz/pdfs/knt/2005/01/22.pdf>, str.115

¹¹ Tamtéž

Čtyři artikuly pražské formulované v roce 1420, které byly platné až do 17. století, čímž se svoboda hlásání slova Božího stává opravdovou prioritou.

Další rozšíření myšlenky rovnosti lidí na zemi přineslo hlásání myslitele Petra Chelčického (1390 – 1460), jehož názory pramenily v myšlence, že před Bohem jsou si všichni rovni a není možné, aby jejich svobodě vládla jakákoliv světská moc.

České země byly v porovnání s ostatními územími v Evropě, v oblasti lidských práv, průkopnickými. Od 16. století nastaly výrazné snahy o svobodu svědomí a svobodu náboženského vyznání. Tyto snahy konkrétně směřovaly od moravských stavů vůči panovníkovi Ferdinandovi I.¹²

První písemné zakotvení svobody náboženství v českém království učinil v roce 1609 panovník Rudolf II. Formou listiny známou pod názvem Rudolfův majestát nebo také Majestát na náboženskou svobodu, který potvrzoval ústní slib Maxmiliána II. z roku 1575 a byl zanesen do zemských desek, jakožto platný zákon. Tato listina zaručovala náboženskou svobodu pro královská města, šlechtu i poddané. Dle Majestátu Rudolfa II. nesměl být nikdo nucen ke konkrétnímu vyznání. Tato listina byla zrušena panovníkem Ferdinandem II.

Další stupněm na cestě zakotvení lidských práv tak, jak je známe dnes, byly myšlenkové směry pramenící od Jana Ámose Komenského (1592 – 1670), jenž považoval za nutné návrat svobody v oblasti občanské či náboženské a radikálně vystupoval proti válečným konfliktům.¹³

Důležitým rokem pro vývoj lidských práv byl rok 1781, kdy byl Josefem II. vydán toleranční patent a následně poté bylo zrušeno nevolnictví, což bylo velmi významným bodem spojeným s lidskou svobodou. Revoluční rok 1848 vedl následně ke zrušení absolutistické vlády a ukotvení lidských práv na území rakouské monarchie. Právo na svobodu pohybu a svobodu náboženského vyznání bylo obsahem Oktrojované ústavy, která byla o tři roky později zrušena. Výraznější propracování lidský práv nalézáme následně v Prosincové ústavě z roku 1867, kde

¹² KOMÁRKOVÁ, Božena a Ladislav HEJDÁNEK. Původ a význam lidských práv. 1. vyd. Autor úvodu Jan ŠIMSÁ. Praha: SPN, 1990, 234 s. Odborná literatura pro učitele. ISBN 80-04-25384-9.

¹³ TROJAN, Jakub S. Idea lidských práv v české duchovní tradici. Praha: Oikoymenh, 2002. Oikúmené (OIKOYMENH). ISBN 80-729-8044-0., str.99-180

jsou jednotlivé články, které konkrétně probírají např. právo na svobodu slova, nedotknutelnost vlastnického práva, listovní nebo petiční právo.

Významnou oblastí pro osobní práva a svobody je bezesporu právo volební. Pro toto právo jsou velice důležité události, které se staly okolo roku 1907. V tomto roce bylo zavedeno všeobecné, rovné, a tajné hlasovací právo do poslanecké sněmovny říšské rady Rakouska – Uherska, náležející všem mužům. Bylo to reakcí na nátlak hojně vznikajících nových politických stran a občanských sdružení v druhé polovině 19. století, jež žádaly zásadní reformu právě zmiňovaného volebního práva. Naopak období, které přichází ve znamení zásadního porušování lidských práv je období první světové války.

V meziválečném období byla, v souvislosti se vznikem Československé republiky, přijata Ústava jejíž součástí byl základní katalog lidských práv a svobod, který svým charakterem připomíná dnešní skupinu práv, která označujeme jako práva základní a politická. Zmíněný katalog se zaměřoval hlavně na skupinu práv jako jsou svoboda slova a tisku, svoboda náboženského vyznání, zásada rovnosti občanů, právo petiční a shromažďovací, právo na majetek a ochrana vlastnictví, listovní tajemství a mnoho dalších.

Výrazným zásahem do zaručených práv Ústavou z roku 1920 byla druhá světová válka. Veškerá omezení byla zahájena podpisem Mnichovské dohody. Jedním z nejzásadnějších dokumentů této doby bylo vládní opatření č. 177/1938 Sb., který byla omezena svoboda tisku, formou zavedení cenzury, svoboda osobní i domovní a lidé začali být diskriminováni na základě rasy a náboženského vyznání. V následujícím roce byla zřízením Protektorátu Čechy a Morava zničena téměř veškerá práva a svobody českého národa. Po druhé světové válce byla oficiální cestou obnovena Ústavní listina z roku 1920.

1.3. Prameny lidských práv

Z historického hlediska nacházíme několik zásadních pramenů pro lidská práva v mezinárodním měřítku. Jedním z nejdůležitějších pramenů je anglický zákon na ochranu osobní svobody občanů z roku 1679 jménem Habeas Corpus Act, vycházející z listiny Magna charta libertatum. Dalším ze zásadních dokumentů je anglická Listina práv z roku 1689, dále pak Ústava spojených států amerických

z roku 1787. Velice významná je bezesporu francouzská Deklarace práv člověka a občana z roku 1789. Po druhé světové válce se výrazně zvýšil zájem o řešení problematiky lidských práv a jejich uplatňování ve společenských vztazích, což zapříčinilo vytvoření Charty OSN, jakožto zakládajícího dokumentu Organizace spojených národů. V tomto dokumentu jsou lidská práva zmíněna hned několikrát. Následně byl poté sepsán dokument jménem Všeobecná deklarace lidských práv, který byl přijat Valným shromážděním OSN v roce 1948. Tento dokument se stal jedním z nejvýznamnějších mezinárodních dokumentů v oblasti lidských práv s vysokou mírou respektu i přes skutečnost, že tento dokument není oficiálně právně závazný. Deklarace je postavena respektu a víře lidstva v morálku a etiku ve společnosti. Právní nezávaznost však Organizace spojených národů považovala za velký nedostatek, a proto OSN vytvářela podmínky pro vznik dokumentu, který by se stal součástí jednotlivých právních řádů a implementoval by lidská práva do vnitřního zákonodárství, čímž by se lidská práva stala právně vymahatelná. V roce 1966 Valné shromáždění OSN přijalo Mezinárodní pakt o občanských a politických právech a Mezinárodní pakt o hospodářských, sociálních a kulturních právech. Tyto dokumenty byly přijaté jednotlivými státy formou mezinárodních závazných smluv, včetně ratifikace ČSR, čímž se staly součástí právního řádu České republiky. Dalšími důležitými mezinárodními dokumenty jsou např. Úmluva o právech dítěte a Úmluva proti mučení.¹⁴

V rámci měřítka evropského kontinentu bylo akceptováno též několik dokumentů regulujících oblast lidských práv. Např. dokument Rady Evropy z roku 1950 jménem Evropská úmluva o lidských právech, dále pak Evropská sociální charta z roku 1961. Oba tyto dokumenty jsou platné i pro Českou republiku, avšak Evropská sociální charta byla ratifikována až s několikaletým zpožděním, a to v roce 1999.¹⁵

Na území České republiky je jedním z nejzásadnějších pramenů lidských práv základní katalog lidských práv a svobod ústavní zákon č. 2/1993 Sb. Listina základních práv a svobod.¹⁶

¹⁴ LIDSKÁ PRÁVA - OD HISTORIE DO SOUČASNOSTI [online]. 2005. České Budějovice, 2005 [cit. 2022-03-26]. ISSN 1212-4117. Dostupné z: <https://kont.zsf.jcu.cz/pdfs/knt/2005/01/22.pdf>, str. 118

¹⁵ Tamtéž

¹⁶ Tamtéž

1.4. Instituce pro ochranu lidských práv

Základními dokumenty, jež se zabývají ochranou lidských práv jsou ústavní zákon č. 1/1993 Sb., Ústava ČR a ústavní zákon č. 2/1993 Sb., Listina základních práv a svobod. Pro reálnou ochranu lidských práv a aplikaci těchto stanovených pravidel je však nezbytné ustanovení konkrétních ochranných prostředků a pověření institucí a úřadů ke kontrole dodržování respektu k lidským právům a řešení nastalých situací. Nejvýraznějšími orgány ochrany lidských práv jsou bezesporu Ústavní soud ČR, Veřejný ochránce práv a Rada Vlády České republiky pro lidská práva.¹⁷

Institut Veřejného ochránce práv neboli ombudsmana je poměrně novinkou v oblasti ochrany práv. Veřejného ochránce práv volí Poslanecká sněmovna ČR plynoucí z návrhů Prezidenta ČR a Senátu. Aktuálním ombudsmanem (k roku 2022) je JUDr. Stanislav Křeček. Jeho práce spočívá v kontrole a přezkumu nezákonných konání veřejné správy a dalších dílčích pochybení. Aktivita může plynout z vlastní iniciativy, případně z příchozích stížností a podnětů. V případě, že veřejný ochránce práv, v rámci přezkumu všech dostupných informací, nabude pocitu, že opravdu bylo zasaženo do zaručených práv, požaduje napřímo, po zasaženém orgánu, nápravu. Veřejný ochránce práv nedisponuje žádnými donucovacími prostředky ani sankčními mechanismy, jeho působení v oblasti ochrany lidských práv má především formu mediační.¹⁸

Rada vlády České republiky pro lidská práva je poradním orgánem vlády České republiky. Jedná se o poradní orgán v otázkách respektu k lidským právům, sleduje míru naplňování lidských práv v rámci dohledu nad dodržováním Ústavy ČR a LZPS. Hodnotí a monitoruje dodržování a plnění jako vnitrostátních, tak mezinárodních závazků. Hlavním úkolem a náplní práce Rady vlády ČR pro lidská práva je zpracovávání návrhů koncepcí politiky v oblasti ochrany lidských práv a hodnocení legislativní návrhů, kde hodnotí přítomnost případných nedostatků a problému a navrhuje jejich řešení.¹⁹

¹⁷ LUKÁŠEK, Libor. Vývoj lidské dimenze (ochrany lidských práv a základních svobod) v komentovaných dokumentech. V Praze: Oeconomica, 2003. ISBN 80-245-0529-0.

¹⁸ Veřejný ochránce práv [online]. Brno [cit. 2022-03-26]. Dostupné z: <https://www.ochrance.cz/onas/ombudsman/>

¹⁹ Rada vlády České republiky [online]. Praha [cit. 2022-03-26]. Dostupné z: <https://www.vlada.cz/cz/ppov/rlp/rlp-uvod-17537/>

2. Právo na důstojnost

Právo na důstojnost a lidská důstojnost, jako termín sám o sobě, je obsahem jedné z nejdůležitějších zásad našeho právního systému. Tento termín nalezneme v opravdu výrazném množství právních předpisů a zabývalo se jeho problematikou nejedno soudní řízení, ať už tuzemské či mezinárodní. Největší problematikou lidské důstojnosti je však její přesah. Je známo, že lidská důstojnost souvisí s respektem ke každé osobě a s úctou jeho žití, ale už není specifikováno, jaká míra respektu a úcty je potřeba k naplnění práva na důstojnost, na důstojnost lidského bytí.

Propojení institutu práva na lidskou důstojnost a sféry sociálních služeb vnímám jako zásadní pro vytvoření základního obrazu právního státu. Respekt k důstojnému životu a komplexnímu bytí, by měl být poskytnut každému bez rozdílu věku, rasy, náboženského či politického smýšlení, bez rozdílu zdravotního stavu, a to ve stejné míře – absolutní. Obraz právního státu může vytvořit právě to, jakým způsobem přistupuje stát i jednotlivci k těm nejzranitelnějším z nás. K těm, kteří jsou odkázáni na podporu sociálních služeb a jejich sebeúcta je výrazně ponížena.

2.1. Právo na důstojnost jako základní lidské právo a jeho historický základ

Vzhledem ke skutečnosti, že pojem lidské důstojnosti není pojmem novodobým, je pro správné pochopení pojmu lidské důstojnosti více než potřeba nahlédnout do jeho historického vývoje. Jak ho lidé chápali dříve a jak tento pojem chápou dnes. Vhledem do historického kontextu tohoto pojmu zjistíme, že pojem důstojnost byl v různých obdobích chápán zcela odlišně, a proto se mohou často naskytnout silné definiční nesrovnalosti.

S absolutně prvním zamyšlením v této oblasti, které my v této době můžeme považovat za cestu ke vzniku institutu lidské důstojnosti, nikterak však úplně přímou, se můžeme setkat již v díle, z roku 442 př. n. l., starořeckého dramatika Sofokla – Antigona. V tomto díle uvažuje Sofoklés (497 př. n. l. – 405 př. n. l.) nad člověkem jako nad bytostí oplývající rozumem a schopností vlastního rozhodnutí. Do této doby bylo na člověka nahlíženo jako na osobu, která se vždy přizpůsobí

zákonitostem přírody a není schopna si vytvořit okolní svět kolem sebe, ve kterém bude následně žít. To se po uvedení tohoto díla výrazně změnilo.²⁰

Prvopočátky vývoje institutu důstojnosti jako takové, které navazovaly na myšlenkové pojetí člověka, jakožto člověka s vlastním rozumem, jsou zachycovány zároveň s vývojem antické civilizace, kde bylo používáno slovo *dignitas*, které lze přeložit právě jako důstojnost, nebo také váženost či vážnost. V této době však nebyla důstojnost vnímána, jako lidské právo, které by mělo být přisuzováno každému člověku bezvýhradně a s absolutní rovností, nýbrž byla vnímána jako právo spojené se společenskou vážeností a bylo potřeba si toto privilegium vydobýt. V případě získaného práva na důstojnost neboli nabytého svým postavením v antické společnosti, tak již byla chráněna před neoprávněnými zásahy. Vzhledem ke skutečnosti, že lidská důstojnost se v antické společnosti nabývala s ohledem na výši společenského postavení, náležela lidská důstojnost každému v jiné míře. Jednalo se doslova o tzv. status jedince.

Římské právo připojilo k lidské důstojnosti navíc čest člověka a jeho ochranu. Prvotně ochraňovalo lidskou důstojnost normami trestního práva, následně přešlo pak i k ochraně formou norem práva soukromého. V této době bylo nejzávažnějším zásahem do lidské důstojnosti pomluva. Pomluva totiž mohla velice poškodit daného člověka ve společnosti. Proto se lidská důstojnost ochraňovala ze dvou úhlů. Záleželo, zda byla pomluva činěna veřejně či v soukromí. Obě možnosti však byly sankcionovány. Sankci podléhaly pomluvy nepravdivé, ale i pravdivé informace ventilované na veřejnosti, které mohly člověka přivést do nekomfortní situace, nebo ho nějak dehonestovat.

Další vývoj tohoto institutu se blíží dnešnímu chápání. Římský právník, politik a spisovatel Marcus Tullius Cicero (106 př.n.l. – 43 př.n.l.) představoval lidskou důstojnost jako pojem, který není nikterak závislý na společenském postavení či zásluhách daného člověka. Poznamenal, že pouze člověk je schopen rozpoznat rozdíl mezi chováním morálním a nemorálním, a proto pojímal lidskou

²⁰ Historický vývoj pojmu důstojnost a jeho postupné začlenění do právního pořádku. Právní prostor [online]. 2016 [cit. 2022-03-26]. Dostupné z: <https://www.pravniprostor.cz/clanky/ostatni-pravo/historicky-vyvoj-pojmu-dustojnost-a-jeho-postupne-zacleneni-do-pravniho-poradku>

důstojnost jako něco, co odlišuje člověka od zvířete, tedy záležitost bytostně lidskou, čímž předznamenal další vývoj lidské důstojnosti.²¹

V době středověku, kdy byl nejvýraznější rozmach vývoje různého náboženství se začaly objevovat nové pohledy na lidskou důstojnost. Lidská důstojnost po celou dobu středověku byla pojímána jako Boží obraz na zemi, ale co se v průběhu středověku změnilo je fakt, že bylo zpočátku na člověka pohlíženo jako na dominantní prvek na Zemi, tedy nadřazený všem jiným bytostem. Tento pohled následně pak změnil Tomáš Akvinský. Tomáš Akvinský (1225 – 1274) a další okruh křesťanských myslitelů přispěli pohledem na lidskou důstojnost tak, že se jedná jakousi přirozenou vlastnost, se kterou se člověk rodí a stačí být tedy příslušníkem lidského rodu, aby mu byla přiznána. Lidská důstojnost se nepojí s žádnými zásluhami daného člověka, ale je to pouze druh specifické vlastnosti, jejíž zdrojem je sám Bůh. Považoval také lidskou důstojnost jako něco, co je dobré samo o sobě a nemusí to být tedy spojeno pouze s člověkem ale i s dalšími živočichy a rostlinami na Zemi. Tomáš Akvinský pojil lidskou důstojnost s božskými vlastnostmi, tedy čím více se člověk dokáže přiblížit Bohu, tím větší důstojnosti může dosáhnout. Z této filosofie vychází, že nejvyšší důstojnosti dosahují kněží.²²

Renesanční pojetí lidské důstojnosti naopak odsouvá Boha, jakožto zdroj specifické vlastnosti, do pozadí a tvrdí, že Bůh poskytl člověku jeho přirozenost a svobodnou vůli, aby sám o sobě rozhodl. Jeden z hlavních renesančních propagátorů tohoto pohledu byl Giovanni Pico della Mirandola (1463 – 1494), jenž přispěl asi nejvýznamnějším literárním dílem „O důstojnosti člověka“.²³

Na renesanční pojetí lidské důstojnosti, jakožto přirozenosti člověka navazuje dále Immanuel Kant (1724 – 1804). Immanuel Kant vyvíjel výraznou snahu očistit tuto problematiku od veškerých teologických argumentů a jeho záměrem bylo vystavět určitou teorii, jejíž základem bude analýza přirozených vlastností člověka. Tvrdil, že lidská bytost, jakožto nositel autonomní vůle s uměním užívat rozum, je schopen rozpoznávat mravní zákony a své vlastní

²¹ HORÁK, Filip. Lidská důstojnost: kritická reflexe jejího postavení a funkcí v ústavním právu. Praha: Leges, 2019. Teoretik. ISBN 978-80-7502-379-7., str. 15-16

²² HORÁK, Filip. Lidská důstojnost: kritická reflexe jejího postavení a funkcí v ústavním právu. Praha: Leges, 2019. Teoretik. ISBN 978-80-7502-379-7., str. 16

²³ Historický vývoj pojmu důstojnost a jeho postupné začlenění do právního pořádku. Právní prostor [online]. 2016 [cit. 2022-03-26]. Dostupné z: <https://www.pravniprostor.cz/clanky/ostatni-pravo/historicky-vyvoj-pojmu-dustojnost-a-jeho-postupne-zacleneni-do-pravniho-poradku>

hranice, jimž se podřizuje. Tento posun je zásadní hlavně ve faktu, že se institut lidské důstojnosti rozšiřuje ve své aplikaci, a to nejen na křesťanskou společnost, ale také na laickou společnost, tudíž na každého jedince. Výstupem této teorie je fakt, že každá osobnost disponuje elementární důstojností, tudíž je pro každou rozumnou bytost stejná.

Další samostatný proud chápání a výkladu pojetí lidské důstojnosti je jakousi kombinací antického „*dignitas*“, kde byla důstojnost spojena se společenskou vážeností a nejednalo se o samozřejmost pro každého jedince a dále pak Kantova pojetí, kde je rozsah lidské důstojnosti rozšířen na celou lidskou populaci, nikoli však pouze na křesťanskou společnost. Tyto dva směry jsou si navzájem výrazným protipólem, avšak při jejich správném propojení, zjistíme že by měla být lidská důstojnost vnímána spíše jako cíl důstojného života či důstojného bytí, a ne důstojnost člověka. Tento proud se rozvíjí zejména v právní a politické filosofii v 19. století, kdy se lidská důstojnost stává žádoucím stavem, o který by měl každý jedinec usilovat a společnost by ho měla nárokovat. Jedná se tedy o proud, kde není důstojnost a priori vázána s lidstvím, ale závislá také na vnějších podmínkách pramenící ze společnosti. „*Důstojný tedy není člověk, nýbrž jeho život na tomto světě.*“²⁴

Lze říct, že následně poté nevznikaly žádné nové teorie o lidské důstojnosti, které by nějak významně přispěly k ujednocení názoru na tuto problematiku. Nejčastěji se jednalo o dvě skupiny lidí – o lidi, kteří souhlasili se teoriemi svých předchůdců, případně je nějak doplnili a o lidi, kteří naopak teorie svých předchůdců vyvraceli.²⁵

Jeden z nejzásadnějších pokroků pro institut lidské důstojnosti nastal během první fáze Velké francouzské revoluce, kdy byla vydána Deklarace práv člověka a občana. Do tohoto díla byla implementováno právo na důstojnost každému člověku. Vzhledem ke skutečnosti, že Deklarace práv člověka a občana byla prvním krokem ke vzniku francouzské ústavy, bylo toto právo následně vtěleno i tam. Tento počín byl vzorem jak pro aktuální francouzskou ústavu, tak pro většinu evropských právních rádu. Deklarace práv člověka a občana z roku 1789 se lidskou důstojností

²⁴ Citace: HORÁK, Filip. Lidská důstojnost: kritická reflexe jejího postavení a funkcí v ústavním právu. Praha: Leges, 2019. Teoretik. ISBN 978-80-7502-379-7., str. 17., „Důstojný tedy není člověk, nýbrž jeho život na tomto světě“

²⁵ HORÁK, Filip. Lidská důstojnost: kritická reflexe jejího postavení a funkcí v ústavním právu. Praha: Leges, 2019. Teoretik. ISBN 978-80-7502-379-7., str. 16-17

řeší tak, že každý člověk má právo na hodnosti a důstojnosti, které dříve náležely pouze šlechtě. Podobnost tohoto tvrzení lze vidět i v Listině základních práv a svobod v čl. 1, kde je psáno, že „*Lidé jsou svobodní a rovní v důstojnosti a právech*“.²⁶ Z tohoto je jasné, že důstojnost by měla náležet každému jedinci bez závislosti na postavení, ale dosáhne jí až ve chvíli, kdy člověk sám dosáhne určitého životního standardu, tedy důstojného života a bytí. Implementací právního nároku na lidskou důstojnost do Deklarace práv člověka a občana se stala lidská důstojnost nedílnou součástí právních pořádků. Další kroky, které záhy vedly k implementaci lidské důstojnosti jako základního práva pro člověka do převážné většiny ústav pramenila z myšlenek filosofa Jacquese Maritaina (1882-1973) a zároveň si svou cestu našla i do různé soudní argumentace.²⁷

Od začátku první poloviny dvacátého století se začalo silně promítat právo na důstojnost a tento termín do právních textů mezinárodního charakteru. Zavedení práva na důstojnost do ústav zemí Evropy a Ameriky bylo reakcí na výrazné omezování tohoto práva v období obou světových válek. Pojem lidské důstojnosti byl výrazně skloňován i při tvorbě struktury Charty Organizace Spojených Národů, kde následně byl vložen do její Preambule. Tato skutečnost přispěla k zásadnímu rozvoji tohoto právního termínu, jelikož byla Charta Organizace Spojených Národů přijata vysokým počtem států. Při tvorbě Všeobecné deklarace lidských práv byla lidská důstojnost také předmětem střetu názorů. Při jejím prvotním návrhu nebyl tento termín nikterak v díle zmíněn. Názorem autora Johna Peterse Humphreyho (1905-1995) bylo, že v případě implementace tohoto pojmu do článku I. Všeobecné deklarace lidských práv se bude jednat pouze o rétorický rozměr a to proto, že není tento termín blíže právně specifikován a jeho neurčitost by mohla vést k výrazné mezeře v právu. Při přepisu tohoto návrhu Cassim byl však tento termín bez váhání do deklarace doplněn. Cassi byl totiž toho názoru, že naopak pojem lidské důstojnosti vložený do Všeobecné deklarace lidských práv je zásadní pro položení základu pro další rozvoj katalogu lidských práv. V konečném

²⁶ Citace: čl. 1 Ústavního zákona č.2/1993 Sb. Listina základních práv a svobod., „*Lidé jsou svobodní a rovní v důstojnosti a právech*“.

²⁷ HORÁK, Filip. *Lidská důstojnost: kritická reflexe jejího postavení a funkcí v ústavním právu*. Praha: Leges, 2019. Teoretik. ISBN 978-80-7502-379-7., str. 18

výsledku můžeme termín lidské důstojnosti nalézt v této Deklaraci hned pětkrát. Dvakrát v Preambuli a následně pak v článku 1, v článku 22 a v článku 23.²⁸

Přítomnost termínu lidské důstojnosti v tomto dokumentu je velice žádoucí. I přes svůj doporučující charakter dokumentu se jedná o zásadní dokument pro rozvoj odvětví lidských práv a je jádrem mezinárodní listiny lidských práv. S ohledem na význam Všeobecné deklarace lidských práv je termínu lidské důstojnosti zajištěna vyšší záruka.

2.2. Vymezení pojmu lidské důstojnosti v právním smyslu

Lidská důstojnost je v dnešní moderní době jedním ze stěžejních bodů našeho právního státu a celé společnosti. Vznikem Listiny základních lidských práv a svobod, již byla zakotvena ochrana nezcizitelných, nezrušitelných a neprohlášených práv a svobod, mezi něž spadá i právo na ochranu lidské důstojnosti byl položen základ liberálního státu. S přihlédnutím k historickému kontextu vývoje pojmu lidské důstojnosti lze říct, že lidská důstojnost není důstojnost člověka, nýbrž se jedná o důstojnost lidského bytí a všech aspektů života. Lidskou důstojnost lze velice obecně definovat jako osobní čest, dobré jméno a dobrou pověst. Vtělení základních lidských práv a svobod do právních předpisů nejvyšší právní síly v našem státě je prvním krokem k jejímu zajištění, jelikož samotná realizace jednotlivých zakotvených základních lidských práv a svobod vede k zajištění určité kvality života, která je stěžejním prvkem právě důstojnosti lidského bytí. Jedná se o pojem, který je právně chráněn z několika směrů. Je chráněn Listinou, Mezinárodními smlouvami i vnitrostátními předpisy standardní právní síly. Každý člověk má nárok na stejnou míru ochrany proti zásahům do jeho důstojného bytí. Právní ochrana je mířena proti určitému zacházení a chování se ve společnosti, které snižuje lidskou důstojnost druhým lidem. V právním smyslu slova lze považovat lidskou důstojnost, jakožto nedotknutelnost ve spojitosti s interpersonálními vztahy, která požaduje vzájemnou úctu a uznání. Nejde o přirozenou vlastnost člověka, se kterou se každý narodí, ale jde o ukazatel vzájemné rovnosti při jednání mezi dvěma a více osobami ve všech oblastech života.

²⁸ Historický vývoj pojmu důstojnost a jeho postupné začlenění do právního pořádku. Právní prostor [online]. 2016 [cit. 2022-03-26]. Dostupné z: <https://www.pravniprostor.cz/clanky/ostatni-pravo/historicky-vyvoj-pojmu-dustojnost-a-jeho-postupne-zacleneni-do-pravniho-poradku>

Zásadním problémem při aplikaci ochrany lidské důstojnosti je pojetí lidské důstojnosti jakožto abstraktního právního pojmu. Od ústavodárců se v tento moment očekává jasné vymezení tohoto pojmu, avšak to je velmi problematické. Z hlediska historického kontextu a s ohledem na racionální propojení všech jednotlivých vývoju názorů na lidskou důstojnost můžeme tento termín spatřovat v kombinaci několika základních lidských práv, jako jsou například právo na rovné zacházení či právo na zachování tělesné a duševní integrity. Tato teorie posouvá právo na lidskou důstojnost nad roveň ostatním lidským právům a vytváří ho silnějším, než jsou jiná. Analogicky lze vyvodit, že jakékoliv právo, které je v úzkém kontaktu s právem na lidskou důstojnost, by mělo být právem silnějším než jiné.²⁹³⁰

Pro neurčitost pojmu lidské důstojnosti je právní systém vystaven riziku nepochopení pojmu nebo jeho chybné aplikaci, a proto lze tento pojem považovat za pojem, který v určitých aspektech může snižovat úroveň právní jistoty. V tomto případě se však zvyrazňuje zásada „Omnis definitio in iure periculosa est“. Legální definice pro tento pojem je totiž pro právo nežádoucí, a to z důvodu možnosti výjimek a mezer.³¹

2.3. Vymezení pojmu lidské důstojnosti ve spojitosti se sociálními službami

Lidskou důstojnost vnímáme v souvislosti se sociální prací jako jeden z nejzásadnějších etických pojmů a standardů práce v této oblasti. Na důležitost významu pojmu lidské důstojnosti pro oblast sociální práce poukazuje jeho velký prostor v Mezinárodním etickém kodexu sociálních pracovníků. V tomto kodexu je lidská důstojnost zmíněna hned několikrát. Článek 4 Mezinárodního etického kodexu udává, že „sociální práce je založena na respektu k hodnotě a důstojnosti všech lidí a na právech, která z toho vyplývají“.³² Dále je to konkrétněji rozvedeno v jednotlivých bodech, který udávají povinnost – respektovat právo na sebeurčení, tedy že je sociální pracovník povinen respektovat provádění vlastních výběrů a

²⁹ HORÁK, Filip. Lidská důstojnost: kritická reflexe jejího postavení a funkcí v ústavním právu. Praha: Leges, 2019. Teoretik. ISBN 978-80-7502-379-7., str. 19-22

³⁰ Ústavní zákon č. 2/1993 Sb., Listina základních práv a svobod

³¹ ZMEŠKAL, Ondřej. Důstojnost jako pojem právní ochrany. Frýdek-Místek, 2007. Diplomová práce. Právnická fakulta-Masarykova univerzita., str. 11

³² Citace: Článek 4 Mezinárodního etického kodexu sociálních pracovníků

rozhodnutí za předpokladu, že bezprostředně neohrozí sebe nebo své okolí. Sociální pracovníci musejí podporovat právo na participaci, musí jednat s každým člověkem jako s celostní bytostí a identifikovat a rozvinout silné stránky. Těmito jednotlivými body navazuje na lidskou důstojnost i podporu fyzické, duševní i emocionální integrity, čímž je ucelena ochrana celé osobnosti klienta v rámci ochrany lidské důstojnosti. Dále pak je v článku 2 tohoto kodexu zmíněno, že „*Základem sociální práce jsou principy lidských práv a sociální spravedlnosti*“,³³ čímž je řečeno, že Mezinárodní etický kodex vnímá za podstatu sociální práce principy lidských práv. V neposlední řadě je tomuto tématu poskytnut článek 3, který označuje mezinárodní lidsko-právní dokumenty za obecné standardy pro oblast sociální práce. Mezi tyto dokumenty spadají mezinárodní deklarace a úmluvy o lidských právech jako jsou Všeobecná deklarace lidských práv, Mezinárodní pakt o občanských a politických právech, Mezinárodní pakt o hospodářských, sociálních a kulturních právech, Mezinárodní úmluva o odstranění všech forem rasové diskriminace, Úmluva o odstranění všech forem diskriminace žen, Úmluva o právech dítěte a Úmluva původních domorodých obyvatel. Mezinárodní etický kodex nám tímto ukazuje, že lidskou důstojnost můžeme chápat jako absolutní základ lidských práv a tím spíše jako základ metodik pro pracovní výkon a přístup ke klientům v rámci sociální práce.³⁴

Lidskou důstojnost můžeme označit jako základní hodnotou lidského bytí, má velice vysoké postavení v etickém kodexu, a proto je zásadní pro oblast sociální péče a základním kamenem pro kvalitu poskytování sociálních služeb. Jasná definice lidské důstojnosti neexistuje, jak v oblasti práva, tak v oblasti sociální či psychologie.

Dle Rozsudku Evropského soudu pro lidská práva ze dne 23.1.2020 ve věci stížnosti č. 38067/15 - L. R. proti Severní Makedonii je stát vázán povinností zajistit člověku, při užívání sociálních služeb, důstojné zacházení.³⁵

³³ Citace: Článek 2 Mezinárodního etického kodexu sociálních pracovníků

³⁴ MILFAIT, René a Daniel BARTOŇ. Lidská práva osob s postižením, nevyléčitelně nemocných a umírajících na pozadí nacistických sterilizací a programu "Euthanasie". 2., rozš. vyd. Středokluky: Zdeněk Susa, 2013. ISBN 978-80-86057-85-9., str. 110-111

³⁵ Rozsudek Evropského soudu pro lidská práva ze dne 23.1.2020 ve věci stížnosti č. 38067/15 - L. R. proti Severní Makedonii [online]. [cit. 2022-03-27]. Dostupné z: [http://eslp.justice.cz/justice/judikatura_eslp.nsf/0/028D79801BABEC53C12585A800380266/\\$file/L.%20R.%20%20proti%20Severn%C3%AD%20Makedonii_annotace.pdf?open&](http://eslp.justice.cz/justice/judikatura_eslp.nsf/0/028D79801BABEC53C12585A800380266/$file/L.%20R.%20%20proti%20Severn%C3%AD%20Makedonii_annotace.pdf?open&)

Propojení lidské důstojnosti v oblasti sociální péče je velice významné. Ve větším množství případů, kdy se člověk dostane do přímého kontaktu se sociální sférou, jde o kontakt z důvodu, že určitou oblast péče o sebe sama není schopen zvládat sám, a proto je odkázán na sféru poskytující tento druh péče. Ve chvíli, kdy je člověk odkázán na tento druh péče, je také vystaven riziku nedůstojného zacházení.

Pro správné pochopení a pohled na začlenění fenoménu lidské důstojnosti do oblasti sociální péče je potřeba začít u lidské stránky daného personálu. U morálky a etiky. Ve chvíli, kdy je podstatou sociální péče přímý a záměrný kontakt sociálního pracovníka s klientem zařízení sociální sféry, je potřebné začít u vnitřního nastavení ošetřovatele a jeho pocitu vlastní hodnoty. Toto hledisko je totiž výrazným vodítkem k jeho přístupu ke klientovi, jelikož se jeho osobní nastavení v jeho jednání zrcadlí. Lze říct, že výkon sociální péče je přístup ošetřovatele ke klientovi profesionálními metodami jejichž základem je humanita. Mezi tyto přístupy zapadá i zde řešená a neopominutelná lidská důstojnost. Nelze ji opomíjet ani v případě, kdy je vnitřní nastavení ošetřovatele špatné či se cítí nekomfortně. Takový stav může být sledován např. v době, kdy ošetřovatel trpí syndromem vyhoření, nebo únavovým syndromem. Pro zajištění toho, aby nebylo ošetřovatelem zasahováno jak vědomě, tak i nevědomě do lidské důstojnosti, je potřeba, aby ošetřovatel důkladně pochopil význam požadované služby či pomoci.

36

Problematikou dnešní doby je, že je mnohdy výkon spojován právě s vnitřní hodnotou pracovníka – „čím větší výkon prokážu, tím vyšší je má hodnota“. Toto je případ, kdy může dojít k nevědomému ponižování lidské důstojnosti klienta, a to právě z důvodu nežádoucí přemotivovanosti ošetřovatele, pro pocit zvýšení vnitřní hodnoty, kdy je poskytována služba, kterou klient nevyžaduje či dokonce danou službu odmítá. Pokud se ošetřovatel dostane do fáze, kdy vnímá svou vnitřní stránku v závislosti na svém výkonu, může dojít až k momentu, kdy začne stejným způsobem vnímat svého klienta. Klient má v těchto zařízeních mnohdy výkon v určitých oblastech snížený, a proto je riziko, že ošetřovatel, který nemá správně

³⁶ Sociální práce: Domácí násilí [online]. 2006. České Budějovice: Asociace vzdělavatelů v sociální práci, 2006 [cit. 2022-03-27]. ISSN 1213-6204., str., 111-113

nastavené sebezpřijetí, s tím bude spojovat klientovi důstojnost a podle toho se bude odvíjet jeho chování ke klientovi.³⁷

Výše zmíněné tedy říká, že není možná úcta k ostatním bez úcty k sobě samému. Základem pro kvalitní sociální práci je správné propojení sebeúcty a vlastní důstojnosti s plným respektem ke klientovi. Pro zdravý vztah mezi klientem a ošetřovatelem však není pouze o přístupu ošetřovatele, ale o vzájemném respektu působící z obou stran a uvědomění si, práva na lidskou důstojnost každého člověka kolem nás.³⁸

2.4. Lidská důstojnost v pojetí projektu Důstojnost a starší Evropané

V roce 2003 vznikl z rukou Evropské komise významný tříletý projekt, který se věnuje dalšímu přiblížení a objasnění pojmu lidské důstojnosti. Tento projekt se nazývá Důstojnost a starší Evropané.³⁹ Na jeho tvorbě se podílela řada odborníků z různých oblastí, jako jsou sociální vědy, zdravotní péče či filozofie, a to z několika evropských zemí. Projekt se zaměřoval na průzkum vnímání lidské důstojnosti ze strany skupiny starších lidí, kteří jsou odkázáni na přímou odbornou pomoc, poskytovanou zařízeními sociálních služeb a zdravotnictvím. Výstupem tohoto výzkumu bylo vytvoření čtyř modelů, jež vyobrazují základní typy lidské důstojnosti.

Základními modely projektu jsou: důstojnost zásluh, důstojnost mravní síly, důstojnost osobní identity a důstojnost lidské bytosti

Důstojnost zásluh

Tento model nám staví hodnotu lidské důstojnosti na roveň jeho společenského postavení a funkce. Dle tohoto pojetí je člověku přiznávána důstojnost v závislosti na jeho funkci, kterou zastává, s čímž je spojen i fakt, že

³⁷ Tamtéž

³⁸ Sociální práce: Domácí násilí [online]. 2006. České Budějovice: Asociace vzdělavatelů v sociální práci, 2006 [cit. 2022-03-27]. ISSN 1213-6204., str., 111-113

³⁹ Respektování lidské důstojnosti: příručka pro odbornou výuku, výchovu a výcvik studentů lékařských, zdravotnických a zdravotně-sociálních oborů [online]. Praha: Cesta domů, c2004 [cit. 2022-03-27]. ISBN 80-239-4334-0., str. 15

v případě ztráty své funkce, ztrácí i přiznanou důstojnost. Lze říci, že zde se důstojnost odvíjí od toho, co člověk v životě dosáhl.⁴⁰

Důstojnost mravní síly

Tento model je výrazně proměnlivý. Lidská důstojnost v rámci tohoto modelu je spojována s mravní integritou a s dodržováním vlastních zásad člověka, které jsou či mohou být pramenem jeho osobní sebeúcty.⁴¹

Důstojnost osobní identity

Tento model vychází ze skutečnosti, že člověk je schopen uvědomit si svou vlastní identitu, nalézt svůj osobní životní cíl a začlenit se do komunity. Lidská důstojnost je zde spojena s vlastní sebeúctou.⁴²

Důstojnost lidské bytosti

Důstojnost lidské bytosti nebo také Menschenwürde je modelem, který je postavený na myšlence nezcizitelnosti hodnoty všech lidských bytostí. Tento model vyžaduje aplikovat určitou morální zásadu, která nám říká, že je nutné mít úctu ke každé lidské bytosti, a to i za předpokladu, že si ji dotyčná osoba již sama není schopna uvědomit. Teorie zde vychází z pojetí, že člověk je obrazem Božím a duše je nesmrtelná.

2.5. Lidská důstojnost jako součást ústavního pořádku ČR

2.5.1. Ústava České republiky

Ústavní zákon č. 1/1993 Sb., neboli Ústava České republiky je jedním ze dvou právních předpisů ústavního pořádku, kde je zmíněno nebo specifikováno právo na lidskou důstojnost, a to spolu s ústavním zákonem č. 2/1993 Sb., Listina základních práv a svobod.⁴³ V Ústavě ČR je lidská důstojnost zmíněna hned v jejím samotném začátku, a to v její preambuli, která zní: „*My, občané České republiky v*

⁴⁰ KALVACH, Zdeněk. Křehký pacient a primární péče. Praha: Grada, 2011. ISBN 978-80-247-4026-3., str. 53

⁴¹ Tamtéž

⁴² KALVACH, Zdeněk. Křehký pacient a primární péče. Praha: Grada, 2011. ISBN 978-80-247-4026-3., str. 53

⁴³ HORÁK, Filip. Lidská důstojnost: kritická reflexe jejího postavení a funkcí v ústavním právu. Praha: Leges, 2019. Teoretik. ISBN 978-80-7502-379-7., str. 36-39

*Čechách, na Moravě a ve Slezsku, v čase obnovy samostatného českého státu, věrní všem dobrým tradicím dávné státnosti zemí Koruny české i státnosti československé, odhodláni budovat, chránit a rozvíjet Českou republiku v duchu nedotknutelných hodnot lidské důstojnosti a svobody jako vlast rovnoprávných, svobodných občanů, kteří jsou si vědomi svých povinností vůči druhým a zodpovědnosti vůči celku, jako svobodný a demokratický stát, založený na úctě k lidským právům a na zásadách občanské společnosti, jako součást rodiny evropských a světových demokracií, odhodláni společně střežit a rozvíjet zděděné přírodní a kulturní, hmotné a duchovní bohatství, odhodláni řídit se všemi osvědčenými principy právního státu, prostřednictvím svých svobodně zvolených zástupců přijímáme tuto Ústavu České republiky.*⁴⁴

Znění preambule svědčí o hodnotách, na nichž je Česká republika a její právní a ústavní řád postaven. Mezi tyto hodnoty, vzhledem k výše zmíněného textu preambule, spadá i právě probíraná důstojnost člověka.

2.5.2. Listina základních práv a svobod

Jak již bylo zmíněno výše, tak ústavní zákon č. 2/1993 Sb., Listina základních práv a svobod je druhý z právních předpisů, jenž obsahuje zmínky o lidské důstojnosti. V Listině základních práv a svobod je lidská důstojnost zmiňována podstatně více než v samotné Ústavě ČR, kde se objevuje pouze v úvodní preambuli.⁴⁵

Lidskou důstojnost v takovém významu, jaký je stěžejní pro tuto práci můžeme nalézt již na samotném začátku Listiny základních práv a svobod, a to v článku 1, který zní: „*Lidé jsou svobodní a rovní v důstojnosti i v právech. Základní*

⁴⁴ Citace: Preambule Ústavního zákona č. 1/1993 Sb., Ústava České republiky: „My, občané České republiky v Čechách, na Moravě a ve Slezsku, v čase obnovy samostatného českého státu, věrní všem dobrým tradicím dávné státnosti zemí Koruny české i státnosti československé, odhodláni budovat, chránit a rozvíjet Českou republiku v duchu nedotknutelných hodnot lidské důstojnosti a svobody jako vlast rovnoprávných, svobodných občanů, kteří jsou si vědomi svých povinností vůči druhým a zodpovědnosti vůči celku, jako svobodný a demokratický stát, založený na úctě k lidským právům a na zásadách občanské společnosti, jako součást rodiny evropských a světových demokracií, odhodláni společně střežit a rozvíjet zděděné přírodní a kulturní, hmotné a duchovní bohatství, odhodláni řídit se všemi osvědčenými principy právního státu, prostřednictvím svých svobodně zvolených zástupců přijímáme tuto Ústavu České republiky“

⁴⁵ HORÁK, Filip. Lidská důstojnost: kritická reflexe jejího postavení a funkcí v ústavním právu. Praha: Leges, 2019. Teoretik. ISBN 978-80-7502-379-7., str. 36-39

práva a svobody jsou nezadatelné, nezczizitelné, nepromlčitelné a nezrušitelné.“

⁴⁶Nelze však, dle systematického a jazykového výkladu článku 1, považovat zde zmíněnou lidskou důstojnost jako samostatné lidské právo a to proto, že lidská důstojnost je nadále zmíněna v článku 10, jenž spadá pod Hlavu druhou s názvem lidská práva a základní svobody. Oproti tomu článek 1 je zařazen do Hlavy první s názvem Obecná ustanovení. Nelze tedy předpokládat, že by ústavodárce implementoval pojem lidské důstojnosti se stejným významem duplicitně. Je nesporné, že pojem lidské důstojnosti užitý v článku 1 považuje ústavodárce za pojem specifický, možná až unikátní, nelze však určit, zda má být zde pojem pochopen jako samostatné lidské právo. I přes skutečnost, že je článek 1 Listiny základních práv a svobod vyjádřen formou oznamovacích vět, je bezesporu že charakter daného článku je preskriptivní, s nímž je spojena i normativní povaha. Důvodem volby ústavodárce této formulace je jeho názor či postoj, že stát není tvůrcem ani snad propůjčitelem daných práv, nýbrž hlavním úkolem státu je základní práva uznat a garantovat. Tento fakt poukazuje na to, že s vysokou mírou pravděpodobnosti se ústavodárce přiklání k přirozenoprávní koncepci lidských práv.⁴⁷

Rozboru právní síly, postavení pojmu lidské důstojnosti v právním řádu a v Listině základních práv a svobod a samotného rozklíčování významu tohoto se zabývá mnoho odborných analýz. Jedním z odborných rozborů je rozbor Jiřího Baroše, Ph.D, který se zabýval rozбором pojmu lidské důstojnosti v souvislosti s právě probíraným článkem 1 Listiny základních práv a svobod, jehož výstupem je následující: „ ..., *přesto je možno lidskou důstojnost interpretovat jako nejvyšší ústavní princip, který není a nemůže být nikdy podřízen ostatním základním právům a hodnotám, když leží v samotném jejich základu. Pokud je lidská důstojnost ve hře, neměl by ani být aplikován princip proporcionality; žádné základní právo ani veřejný zájem nad ní nemůžou převážít, neboť si zasluhuje nekompromisní ochranu.*“⁴⁸

⁴⁶ Citace: článek 1 Ústavního zákona č. 2/1993 Sb., Listiny základních práv a svobod: „Lidé jsou svobodní a rovní v důstojnosti i v právech. Základní práva a svobody jsou nezadatelné, nezczizitelné, nepromlčitelné a nezrušitelné.“

⁴⁷ HORÁK, Filip. Lidská důstojnost: kritická reflexe jejího postavení a funkcí v ústavním právu. Praha: Leges, 2019. Teoretik. ISBN 978-80-7502-379-7., str. 39-47

⁴⁸ Citace: HORÁK, Filip. Lidská důstojnost: kritická reflexe jejího postavení a funkcí v ústavním právu. Praha: Leges, 2019. Teoretik. ISBN 978-80-7502-379-7., str. 42: „ ..., přesto je možno lidskou důstojnost interpretovat jako nejvyšší ústavní princip, který není a nemůže být nikdy podřízen ostatním základním právům a hodnotám, když leží v samotném jejich základu. Pokud je lidská

Z výstupu jednotlivých odborných argumentací ve spojitosti s článkem 1 a Listiny základních práv a svobod a lidské důstojnosti lze usuzovat, že pojem lidské důstojnosti v tomto případě nebyl použit jakožto pojem samostatného lidského práva, nýbrž jako zdroj těchto práv.

Dalším místem v Listině základních práv a svobod, kde je zmíněna lidská důstojnost je, již výše zmíněný, článek 10 konkrétně odstavce 1, který zní: „*Každý má právo, aby byla zachována jeho lidská důstojnost, osobní čest, dobrá pověst a chráněno jeho jméno.*“⁴⁹ V případě, že bychom chtěli analyzovat význam pojmu lidská důstojnost a účel jeho užití ústavodárcem v tomto článku, bude naše práce o mnoho jasnější než v článku 1. Zde je evidentní, že ústavodárce užil tohoto pojmu jakožto pojmu subjektivního lidského práva, jenž zaručuje ochranu důstojné osobnosti člověka, a to společně s ochranou jeho jména, osobní cti a pověsti. Toto tvrzení lze podložit i judikaturou, a to např. nálezem Ústavního soudu ČR sp. zn. IV. ÚS 3183/15, kde konkrétně z odstavce 28 a 50 vychází, že se soud staví k lidské důstojnosti plynoucí z článku 10 odst. 1 Listiny základních práv a svobod jako lidskému právu.⁵⁰

2.5.3. Dokumenty mezinárodního práva

Mimo dva nejzásadnější dokumenty ústavního pořádku České republiky, lze nalézt zmínky o lidské důstojnosti i v Listině základních práv Evropské unie. Prvně se Listina zabývá lidskou důstojností již v preambuli, kde je v druhém odstavci zmíněno: „*Unie, vědoma si svého duchovního a morálního dědictví, se zakládá na nedělitelných a všeobecných hodnotách lidské důstojnosti, svobody, rovnosti a solidarity; spočívá na zásadách demokracie a právního státu. Do středu své činnosti staví jednotlivce tím, že zavádí občanství Unie a vytváří prostor svobody, bezpečnosti a práva.*“⁵¹ Už ze samotného textu preambule je zřejmé, že je zde

důstojnost ve hře, neměl by ani být aplikován princip proporcionality; žádné základní právo ani veřejný zájem nad ní nemůžou převážet, neboť si zasluhuje nekompromisní ochranu.“

⁴⁹ Citace: Článek 10 Ústavního zákona č. 2/1993 Sb., Listiny základních práv a svobod: „Každý má právo, aby byla zachována jeho lidská důstojnost, osobní čest, dobrá pověst a chráněno jeho jméno.“

⁵⁰ Nález Ústavního soudu ČR sp. zn. IV. ÚS 3183/15

⁵¹ Citace: Preambule Listiny základních práv Evropské unie: „Unie, vědoma si svého duchovního a morálního dědictví, se zakládá na nedělitelných a všeobecných hodnotách lidské důstojnosti, svobody, rovnosti a solidarity; spočívá na zásadách demokracie a právního státu. Do středu své činnosti staví jednotlivce tím, že zavádí občanství Unie a vytváří prostor svobody, bezpečnosti a práva.“

lidská důstojnost navázána na slovo hodnota. Je tedy možné účel tohoto termínu pro daný text vyhodnotit jako důstojnost v podobě objektivní hodnoty.⁵²

Další zmínkou o důstojnosti v Listině základních práv EU je samotný název Hlavy I, název článku 1 a poté i samotný text článku obsahuje pojem lidské důstojnosti. Článek 1 nám stanovuje, že: „*Lidská důstojnost je nedotknutelná. Musí být respektována a chráněna.*“⁵³

Pro potřeby této práce je důležité vyzdvihnout článek 25 Listiny základních práv EU, který stanovuje, že: „*Unie uznává a respektuje práva starších osob na to, aby vedly důstojný a nezávislý život a podílely se na společenském a kulturním životě.*“⁵⁴ Soustředí se tedy na práva starších osob a zaručuje jejich důstojné žití i v době, kdy už nejsou schopni si veškeré své denní potřeby zajistit samy.

Dále pak se lze s důstojností setkat i v článku 31 odstavce 1 a článku 34 odstavce 3 téhož dokumentu.⁵⁵

Následujícími mezinárodními dokumenty zabývající se problematikou zkoumanou v této práci mohou být např. Evropská úmluva o lidských právech a Mezinárodní pakt o občanských a politických právech a Mezinárodní pakt o hospodářských, sociálních a kulturních právech z roku 1966.⁵⁶

⁵² HORÁK, Filip. *Lidská důstojnost: kritická reflexe jejího postavení a funkcí v ústavním právu*. Praha: Leges, 2019. Teoretik. ISBN 978-80-7502-379-7., str. 47

⁵³ Citace: článek 1 Listiny základních práv EU: „*Lidská důstojnost je nedotknutelná. Musí být respektována a chráněna.*“

⁵⁴ Citace: Článek 25 Listiny základních práv EU: „*Unie uznává a respektuje práva starších osob na to, aby vedly důstojný a nezávislý život a podílely se na společenském a kulturním životě.*“

⁵⁵ Listina základních práv EU

⁵⁶ HORÁK, Filip. *Lidská důstojnost: kritická reflexe jejího postavení a funkcí v ústavním právu*. Praha: Leges, 2019. Teoretik. ISBN 978-80-7502-379-7., str. 48

3. Sociální služby

Spektrum činností vykonávaných v rámci sociálních služeb je opravdu široké. Jedná se o činnosti od pomoci při základní hygieně a podávání stravy přes poskytování pomoci při shánění bydlení a poradenství po pomoc při výchovných, vzdělávacích nebo terapeutických aktivitách. Nejvýraznějším faktorem, představující sociální služby, je však jejich společenský přesah. Hodnotou sociálních služeb je pomoc při obnově pocitu sebeúcty a zajištění lidské důstojnosti.

Základními složkami, které spojují veškeré odvětví sociálních služeb jsou tyto cíle:

- Zajištění lidské důstojnosti klientů sociálních zařízení
- Poskytování kvalitních služeb
- Rozvoj aktivních schopností klienta
- Zachování nebo rozvoj soběstačnosti klienta
- Přihlížení k individuálním potřebám klienta⁵⁷

3.1. Zákon o sociálních službách

Zákon o sociálních službách, nebo konkrétně zákon č. 108/2006 Sb., o sociálních službách je právním předpisem, jehož základním úkolem je regulace vztahů mezi státem, poskytovateli sociálních služeb a jejich adresáty. Mimo právní regulaci přináší však tento Zákon o sociálních službách velice výraznou změnu k přístupu veřejné moci k vývoji prostředí sociálních služeb a jejich vnitřní politice, v porovnání s dobami předchozími. Vůči době před rokem 1989 je, i díky příspěvku tohoto zákona, vyvíjen důraz na kladný rozvoj vztahů mezi poskytovateli sociálních služeb a jejich adresáty ve smyslu individualizace přístupů vůči jednotlivým klientům a důrazu k základním lidským a občanským právům. Pro režim před rokem 1989 bylo prioritní pouze zajištění dostatečné zdravotnické péče a základních osobních a hygienických potřeb, které z určitých úhlů pohledu mohlo vypadat až jako snaha o izolaci a cílené vyřazení klienta ze společenského prostředí mimo specializované pracoviště. ⁵⁸V dnešní moderní době je zajištění potřebné

⁵⁷ Sociální služby. Ministerstvo práce a sociálních věcí [online]. [cit. 2022-03-27]. Dostupné z: <https://www.mpsv.cz/socialni-sluzby-1>

⁵⁸ ČÁMSKÝ, Pavel, Jan SEMBDNER a Dagmar KRUTILOVÁ. Sociální služby v ČR v teorii a praxi. Praha: Portál, 2011. ISBN 978-80-262-0027-7.

péče v tomto zařízení postaveno na roveň její kvalitě ve spojitosti s respektem lidských práv, důstojnosti klienta, individuálních potřeb a je zde žádoucí snaha personálu o to, aby klienti nepociťovali vyřazenost se života a byli dobrovolně aktivizováni v rámci rozsahu svých fyzických i psychických možností.

Konkrétně tento zákon upravuje podmínky poskytování pomoci pro fyzické osoby, které jsou v nepříznivé sociální situaci nebo jsou v určitém sociálním znevýhodnění. Jedná se tedy o pomoc prostřednictvím sociálních služeb a příspěvku na péči. Dále tento zákon určuje podmínky pro získání oprávnění potenciálním poskytovatelům sociálních služeb a je zároveň prostředkem k provádění inspekce v těchto zařízeních. Dalším úkolem pro tento právní předpis je stanovení okruhu předpokladů pro výkon povolání sociálního pracovníka a určení rozsahu jeho potřebné kompetentnosti a vzdělanosti.⁵⁹

Již samotná úvodní ustanovení konkrétně § 2 Základní zásady nám potvrzují myšlenku, na které je tento zákon vystaven. V § 2 odstavce 2 tohoto zákona je řečeno: „*Rozsah a forma pomoci a podpory poskytnuté prostřednictvím sociálních služeb musí zachovávat lidskou důstojnost osob. Pomoc musí vycházet z individuálně určených potřeb osob, musí působit na osoby aktivně, podporovat rozvoj jejich samostatnosti, motivovat je k takovým činnostem, které nevedou k dlouhodobému setrvávání nebo prohlubování nepříznivé sociální situace, a posilovat jejich sociální začleňování. Sociální služby musí být poskytovány v zájmu osob a v náležitě kvalitě takovými způsoby, aby bylo vždy důsledně zajištěno dodržování lidských práv a základních svobod osob.*“⁶⁰ Jedná se opravdu o zásadní obrat v oblasti sociálních služeb.

Je také potřeba zmínit, že Zákon o sociálních službách vymezuje několik právních pojmů, které jsou pro tuto problematiku stěžejní. Ty jsou specifikovány v § 3 tohoto zákona. Jako první je zde vymezen pojem sociální služby, který je zároveň i základním pojmem této problematiky. Dle specifikace pojmu je sociální

⁵⁹ KOŘÍNKOVÁ, Dana. Vybrané kapitoly ze zákona o sociálních službách: Právní rozbor[online]. 2006, 5 [cit. 2022-03-27]. Dostupné z:

<https://www.kvalitavpraxi.cz/res/archive/001/000179.pdf?seek=1186754365>

⁶⁰ Citace: §2 odst.2 Zákona č. 108/2006 Sb., o sociálních službách: „Rozsah a forma pomoci a podpory poskytnuté prostřednictvím sociálních služeb musí zachovávat lidskou důstojnost osob. Pomoc musí vycházet z individuálně určených potřeb osob, musí působit na osoby aktivně, podporovat rozvoj jejich samostatnosti, motivovat je k takovým činnostem, které nevedou k dlouhodobému setrvávání nebo prohlubování nepříznivé sociální situace, a posilovat jejich sociální začleňování. Sociální služby musí být poskytovány v zájmu osob a v náležitě kvalitě takovými způsoby, aby bylo vždy důsledně zajištěno dodržování lidských práv a základních svobod osob.“

službou myšlena určitá činnost, která v mezích pravidel tohoto zákona, zajišťuje pomoc osobám s opětovným začleněním do společnosti v případě sociálního vyloučení, případně pomoc a podporu v důstojném životě v pobytovém zařízení. Nepříznivou sociální situací se pro účely zákona rozumí určitá forma oslabení nebo neschopnosti, a to z několika důvodů, např. důvod pokročilého věku, nepříznivý zdravotní stav, ať už duševní či fyzický. Jedná se o situaci, kdy je osoba neschopna, buďto částečně nebo v úplnosti, řešit problémy a povinnosti nebo záležitosti každodenního života sama, bez pomoci druhých osob. Dalším důležitým pojmem, který je v tomto zákoně specifikován, a je velmi zásadní v kvalitě poskytovaných služeb, je pojem přirozené sociální prostředí. Přirozeným sociálním prostředím se rozumí prostředí a skupina lidí, která jsou potřebné osobě nejbližší, má v ně důvěru a cítí se tam v bezpečí. Jsou to např. domácnosti osob a lidé, kteří jsou příslušníky dané domácnosti, pracovní prostředí a kolegové potřebné osoby, dále to mohou být místa, kde se lidé vzdělávají, pravidelně relaxují či zde vykonávají své záliby. Konkrétně jsou zákonem vymezeny ještě pojmy jako je, dlouhodobě nepříznivý zdravotní stav, sociální začleňování, sociální vyloučení, zdravotní postižení, střednědobý plán rozvoje sociálních služeb a síť sociálních služeb.⁶¹

Zákon o sociálních službách vytváří základní dělení sociálních služeb. Dělí je do tří skupin. Jedná se o skupiny sociálního poradenství, služby sociální péče a služby sociální prevence. Tyto skupiny se navíc specifikují ještě určitou formou poskytování těchto služeb. Mezi formami poskytovaných služeb jsou totiž zásadní rozdíly. Jedná se formy, kdy jsou sociální služby poskytovány způsobem ambulantní služby, kdy potřebná osoba pravidelně dochází do zařízení, kde je mu přímo poskytována pomoc či podpora, ale součástí služby není k dispozici ubytování. Další formou poskytování sociálních služeb může být služba terénní, kdy je potřebná služba poskytována v přirozeném sociálním prostředí potřebné osoby. A poslední forma poskytování sociálních služeb je forma nejkompexnější a nejrozsáhlejší, a to je forma pobytová, kdy jsou osobám poskytnuty služby i s možností ubytování v místě výkonu konkrétní sociální služby.⁶²

⁶¹ Zákon č. 108/2006 Sb., o sociálních službách

⁶² Tamtéž

3.2. Sociální práce

Sociální práce je vysoce specializovaná činnost, jejímž cílem je zvyšovat nebo stabilizovat kvalitu života lidí, u kterých je tato kvalita ohrožena nebo omezena. Je vykonávána kvalifikovanými sociálními pracovníky, a jako taková přináší zlepšování situace ohrožených osob a přispívá k jejich optimálnímu fungování ve společnosti.⁶³

Jedná se o profesionální aktivitu, která cílí k pomoci jak jednotlivcům, tak ale i skupinám či komunitám. Je zaměřena na pomoc při zlepšování a obnově sociálního fungování.

V České republice existuje několik organizací, které se věnují podpoře zlepšování služeb v oblasti sociální péče. Jde o Společnost sociálních pracovníků ČR, která je členem Mezinárodní asociace sociálních pracovníků a soustředí se na vzájemné sdílení odborných zkušeností a poznatků v rámci daného oboru a na vzdělávání svých členů. Dále pak je zde organizace s názvem Profesionální svaz sociálních pracovníků v sociálních službách. Tato organizace je, pro svůj rok založení, výrazně mladší než předchozí. V tomto případě se organizace věnuje hlavně rozvoji odborné úrovně v dané oblasti. Soustředí se na výměnu informací mezi poskytovateli a odborníky z řad MPSV, krajských úřadů apod. Dále informují své členy o zásadních změnách a novinkách v oboru, ať už legislativních či jiných. V neposlední řadě se věnují pořádání školicích seminářů a přednášek. Další organizací věnující se podpoře zlepšování kvality sociální práce je Profesionální komora sociálních pracovníků, z. s.. Hlavním cílem Profesionální komory sociálních pracovníků je ukázat obor sociální práce jako vysoce profesionální obor a dále pak zastupování sociálních pracovníků vůči státu na vrcholné úrovni. Dalšími organizacemi věnující se podobné činnosti jako výše zmíněné jsou např. Rada pro rozvoj sociální práce nebo „Asociace vzdělavatelů v sociální práci.“⁶⁴

⁶³ Sociální práce. Profesionální komora sociálních pracovníků [online]. [cit. 2022-03-27]. Dostupné z: <http://www.pksp.cz/co-je-socialni-prace>

⁶⁴ Tamtéž

3.3. Druhy sociálních služeb

Druhy sociálních služeb jsou vymezeny v § 32 zákona o sociálních službách, kde je řečeno, že sociální služby zahrnují:

- sociální poradenství
- služby sociální péče
- služby sociální prevence⁶⁵

3.3.1. Sociální poradenství

Jedná se o oblast sociálních služeb, která je poskytována, v základní míře, bezplatně a pro osoby, které se ocitly v nepříznivé životní či sociální situaci, k níž potřebují informace proto, aby našli její řešení. Toto sociální poradenství může obsahovat občanské poradny, manželské a rodinné poradny, sociální práci s osobami společensky nepřizpůsobenými, poradny pro oběti trestných činů a domácího násilí, sociálně právní poradenství pro osoby se zdravotním postižením a seniory a další.⁶⁶

3.3.2. Služby sociální péče

- Osobní asistence
- Pečovatelská služba
- Tísňová péče
- Průvodcovské a předčitatelské služby
- Podpora samostatného bydlení
- Odlehčovací služby
- Centra denních služeb
- Denní stacionáře
- Týdenní stacionáře
- Domovy pro osoby se zdravotním postižením
- Domovy pro seniory
- Domovy se zvláštním režimem
- Chráněné bydlení
- Sociální služby poskytované ve zdravotnických zařízeních⁶⁷

⁶⁵ § 32 zákona č. 108/2006 Sb., o sociálních službách

⁶⁶ Sociální služby. Osobní asistence [online]. [cit. 2022-03-27]. Dostupné z: <https://www.osobniasistence.cz/?tema=1&article=5&detail=2>

⁶⁷ Zákon č. 108/2006 Sb., o sociálních službách

3.3.3. Služby sociální prevence

- Raná péče
- Telefonická krizová pomoc
- Tlumočnické služby
- Azylové domy
- Domy na půl cesty
- Kontaktní centra
- Krizová pomoc
- Intervenční centra
- Nízkoprahová denní centra
- Nízkoprahová zařízení pro děti a mládež
- Noclehárny
- Služby následné péče
- Sociálně aktivizační služby pro rodiny s dětmi
- Sociálně aktivizační služby pro seniory a osoby se zdravotním postižením
- Sociálně terapeutické dílny
- Terapeutické komunity
- Terénní programy
- Sociální rehabilitace⁶⁸

3.4. Sociální zařízení

Považuji za důležité, v rámci této práce, rozvést jednotlivé typy zařízení sociálních služeb a konkretizovat jejich cílové skupiny osob. Většina zařízení sociálních služeb poskytuje ve spojitosti se svými programy i pobytové služby, jak krátkodobé, tak dlouhodobé. Domnívám se, že v těchto situacích jsou uživatelé daných služeb nejnáchylnější k neoprávněnému zásahu do lidských práv a k ponížení jejich důstojnosti.

3.4.1. Domov pro seniory

Jedná se o domovy, které zajišťují dlouhodobě pobytové služby pro osoby, které nejsou plně soběstačné, a to hlavně z důvodu vysokého věku. Při přidělování místa do takového zařízení není jediným měřítkem pouze vysoký věk, ale i míra pomoci, kterou daná osoba pravidelně vyžaduje. V rámci domova pro seniory jsou poskytovány tyto služby. Ubytování, podávání stravy, pomoc při osobní hygieně, pomoc při běžných denních činnostech, zprostředkování kontaktu se společenským

⁶⁸ Sociální služby. Osobní asistence [online]. [cit. 2022-03-27]. Dostupné z: <https://www.osobniasistence.cz/?tema=1&article=5&detail=2>

prostředím či zprostředkování terapeutických a aktivizačních činností. Tato služba je poskytována za úhradu dle rozsahu poskytovaných služeb.⁶⁹

3.4.2. Domov se zvláštním režimem

Domov se zvláštním režimem je služba, která poskytuje též dlouhodobě ubytovací služby. V tomto případě se jedná o službu, která je poskytována pro lidi se sníženou soběstačností, nikoliv však kvůli věku, ale kvůli chronickému duševnímu onemocnění, Alzheimerové demenci a závislosti na návykových látkách a z těchto důvodů potřebují pravidelnou výpomoc či dohled jiné osoby. Rozsah služeb v tomto zařízení je obdobný jako u domova pro seniory. Skládá od základní péče o osobu jako je hygiena, strava a dalších hmotných záležitostí denní rutiny, po péči o duševní a fyzické zdraví aktivizační podporu. Tato služba je též poskytována za úhradu s ohledem na rozsah poskytovaných služeb.⁷⁰

3.4.3. Domov pro osoby se zdravotním postižením

Tato ubytovací služba je obdobná jako již dvě výše zmíněné. Je poskytována pro osoby se sníženou soběstačností z důvodu zasažení zdravotním postižením takového rozsahu, že je vyžadována pravidelná pomoc druhé osoby. Může se jednat o pomoc s činnostmi spojenými se zdravotní stránkou života dané osoby, ale i o pomoc s běžnými denními činnostmi. Spektrum poskytovaných služeb v tomto zařízení je stejné jako u dvou předchozích.⁷¹

3.4.4. Azylový dům

V rámci azylových domů jsou ubytovací služby poskytovány pouze na přechodnou dobu, a to pro osoby, které jsou aktuálně v určité nepříznivé sociální situaci, která může být spojena se ztrátou bydlení a její nemožností najít aktuálně jiné. V tomto případě jsou za úplatu poskytnuty ubytování, strava, anebo výpomoc k jejímu zajištění a pomoc při uplatňování práv a oprávněných zájmů.⁷²

3.4.5. Chráněné bydlení

Jedná se o pobytovou službu, která poskytuje útočiště pro lidi, kteří mají sníženou soběstačnost z důvodu zdravotního postižení a chronického duševního i neduševního onemocnění, anebo jsou z těchto důvodů sociálně vyloučení a jeho zpětné začlenění je pro daného člověka, jako jedince velice komplikované.

⁶⁹ Sociální služby. Ministerstvo práce a sociálních věcí [online]. [cit. 2022-03-27]. Dostupné z: <https://www.mpsv.cz/socialni-sluzby-1>

⁷⁰ Sociální služby. Ministerstvo práce a sociálních věcí [online]. [cit. 2022-03-27]. Dostupné z: <https://www.mpsv.cz/socialni-sluzby-1>

⁷¹ Tamtéž

⁷² Tamtéž

Základem chráněného bydlení je možnost individuálního i kolektivního bydlení. Rozsah služeb se zaměřuje na ubytování, výpomoc v chodu domácnosti a výchovné, vzdělávací a aktivizační činnosti. Tato služba je též poskytována za úhradu.⁷³

3.4.6. Týdenní stacionář

Tato služba je kombinací domova pro seniory a domova se zvláštním režimem. Rozsah služeb je též obdobný.⁷⁴

3.4.7. Denní stacionáře

Denní stacionáře jsou zařízení, kde je poskytována služba jako je pomoc při podávání stravy, pomoc při provádění osobní hygieny, pomoc při každodenních úkonech v rámci péče o vlastní osobu, a to pro osoby, které jsou odkázány na pravidelnou pomoc druhé fyzické osoby. Jejich nesamostatnost je zapříčiněna pokročilým věkem, duševní poruchou nebo určitou formou postižení.⁷⁵

3.4.8. Centra denních služeb

Zde jsou poskytovány služby formou ambulantní péče pro osoby též se sníženou soběstačností ve spojitosti s pokročilým věkem, zdravotním postižením či chronickým onemocněním. Je zde možnost podpory při poskytování stravy, vzdělání, aktivizace klienta, terapeutické činnosti anebo pomoc při základních činnostech zajišťujících hygienu klienta.⁷⁶

3.4.9. Domovy se zvláštním režimem

Domovy se zvláštním režimem jsou zařízení poskytující sociální služby formou pobytu pro osoby, které mají výrazně sníženou soběstačnost a jsou odkázány na pravidelnou pomoc druhé fyzické osoby, a to z důvodu různých typů demencí jako je Alzheimerova choroba nebo stařecká demence. Dále pak se jedná o osoby, jež trpí chronickou duševní poruchou nebo trpí závislostí na návykových látkách. V rámci těchto domovů jsou poskytovány pobytové služby, stravovací služby, terapeutická činnost, aktivizační činnosti, či zprostředkování kontaktu se společenským prostředím. Konkrétní specifikace těchto služeb se vyskytují v § 50 Zákona o sociálních službách.⁷⁷

⁷³ Sociální služby. Ministerstvo práce a sociálních věcí [online]. [cit. 2022-03-27]. Dostupné z: <https://www.mpsv.cz/socialni-sluzby-1>

⁷⁴ Tamtéž

⁷⁵ Tamtéž

⁷⁶ Tamtéž

⁷⁷ Zákon č. 108/2006 Sb., o sociálních službách

3.4.10. Domy na půl cesty

Jedná se o službu, která poskytuje zázemí s pobytovými službami pro mladé lidi, jíž opouštějí dětské domovy, nebo jsou propuštěni z ústavní výchovy anebo jsou např. nuceni odejít ze svého domova, protože zažívají domácí násilí. Služba je přístupná pro lidi od 18 – 26 let, jako přestupný životní bod a start do dospělého života. Pracovníci těchto domů jsou nápomocní klientům k osvojení si dovednosti vedení vlastní domácnosti, ke zvýšení finanční gramotnosti, ke schopnosti jednání s úředním aparátem českého státu a s dalšími potřebnými znalostmi k vedení řádného života. Pro využití pomoci „domu na půl cesty“ není překážkou ani rané rodičovství. Tato sociální služba je zpoplatněna denní sazbou.⁷⁸

3.4.11. Zařízení pro krizovou pomoc

Jedná se zařízení, kterým je poskytována sociální služba formou terénní, ambulantní i pobytovou. Jde o bezprostřední pomoc lidem, kteří se ocitnou v akutní životní krizi, ať už se jedná o neočekávanou ztrátu bydlení, domácí násilí, živelné pohromy, nebo těžké zhoršení psychického stavu. Zařízení je schopno poskytnout pomoc a podporu v jakékoliv oblasti, ve které je v dané situaci potřeba např. psychologická pomoc, zprostředkování bydlení apod. Služba je poskytována anonymně pro jednotlivce, páry i celé rodiny s dětmi.⁷⁹

3.4.12. Nízkoprahová denní centra

Nízkoprahová denní centra jsou sociální zařízení, která pomáhají osobám, které se aktuálně ocitly bez přístřeší a poskytují jim pomůcky pro osobní hygienu, pomáhají zajistit stravu a podporují je ve všech potřebách, které aktuálně potřebují řešit.⁸⁰

3.4.13. Nízkoprahová zařízení pro děti a mládež

Tato ambulantní a terénní služba je poskytována dětem a mládeži od 6 let do 26 let, jež jsou ohroženy nežádoucími společenskými jevy. Nízkoprahová zařízení si kladou za cíl rozvíjet potřebným dětem orientaci ve společenském prostředí a zvýšit jim kvalitu jejich života a jejich samotný vývoj.⁸¹

⁷⁸ Domy na půl cesty. Diakonie českobratrské církve evangelické [online]. [cit. 2022-03-27]. Dostupné z: <https://www.diakonie.cz/sluzby/vsechny-sluzby/domy-na-pul-cesty/>

⁷⁹ Krizová pomoc. Charita Olomouc [online]. [cit. 2022-03-27]. Dostupné z: <https://www.olomouc.charita.cz/nase-sluzby/lide-v-krizi/krizova-pomoc/>

⁸⁰ Zákon č. 108/2006 Sb., o sociálních službách

⁸¹ Tamtéž

3.4.14. Noclehárny

Jde o zařízení sociálních služeb, které nabízí pomoc lidem, kteří aktuálně nemají, kde strávit noc a poskytne jim možnost přenocování. Lidé, jíž využijí službu noclehárny, mají možnost využít i sociálních zařízení pro osobní hygienu a základní kuchyňské vybavení. Zároveň je zde i nabízena možnost poradenských služeb, pro řešení obtížných situací klienta. Využití noclehárny má striktní pravidla a je to zpoplatněná sociální služba s denní sazbou.⁸²

3.4.15. Terapeutické komunity

Terapeutické komunity je služba, která je poskytována jak ambulantně, tak s možností pobytových služeb. Jedná se o způsob skupinového léčení závislostí pod vedením odborného terapeuta. Nejznámějším typem terapeutické komunity bývá skupina pro drogově závislé, závislé na alkoholu či skupina pro patologické hráče.⁸³

3.4.16. Sociální poradny

Jedná se o poradny, které v rámci jednorázového kontaktu nebo dlouhodobější spolupráci pomáhají najít východisko nepříznivé situace klienta, zprostředkovat mu kontakt s kompetentnější službou nebo poskytují přímou pomoc při vyřizování jeho záležitostí.⁸⁴

3.4.17. Sociálně terapeutické dílny

Tato služba je poskytována formou ambulantní péče a je k dispozici všem lidem, kteří jsou z důvodu zdravotního postižení znevýhodněni na trhu práce jak otevřeném, tak chráněném a mají sníženou soběstačnost i v péči o vlastní osobu. Dle § 67 Zákona o sociálních službách je obsahem této služby základní výpomoc při osobní hygieně, poskytnutí stravy anebo výpomoc při jejím zajišťování.⁸⁵ V neposlední řadě jde o pomoc při nácviu a zdokonalení dovedností pro osobní péči, které vede k sociálnímu začlenění a jedna z nejdůležitějších podpor je výpomoc při tvorbě pracovník návyků. Tyto druhy pomoci v rámci sociálně terapeutických dílen jsou ještě více specifikovány v rámci prováděcí Vyhlášky č. 505/2006 Sb.⁸⁶

⁸² Noclehárny. Charita Olomouc [online]. [cit. 2022-03-27]. Dostupné z: <https://www.olomouc.charita.cz/nase-sluzby/lide-bez-domova/nocleharny/>

⁸³ Terapeutická komunita. Renarkon o.p.s. [online]. [cit. 2022-03-27]. Dostupné z: <https://www.renarkon.cz/terapeuticka-komunita>

⁸⁴ Sociální poradenství. Diakonie českobratrské církve evangelické [online]. [cit. 2022-03-27]. Dostupné z: <https://www.soscentrum.cz/nase-sluzby/socialni-poradenstvi/>

⁸⁵ Zákon č. 108/2006 Sb., o sociálních službách

⁸⁶ Sociální rehabilitace (§ 70) a sociálně terapeutické dílny (§ 67). Ministerstvo práce a sociálních věcí [online]. [cit. 2022-03-27]. Dostupné z: <https://www.mpsv.cz/socialni-rehabilitace-70-a-socialne-terapeuticke-dilny-67->

3.4.18. Centra sociálně rehabilitačních služeb

Centra sociálně rehabilitačních služeb jsou určeny pro lidi starší 18let se zdravotním postižením, které způsobuje závislost na druhé osobě v osobní péči a využívají kompenzační pomůcky. Úkolem těchto center je zajistit psychické vyrovnání zdravotně postiženého člověka se svým handicapem a vytvoření návyků pro co nejvyšší stupeň soběstačnosti.⁸⁷

3.4.19. Pracoviště rané péče

Pracoviště rané péče se zaměřují na děti v prvních letech jejich života. Tato pracoviště jsou určena dětem, které se potýkají s tělesným nebo s kombinovaným postižením a je jim zde poskytnuta odborná pomoc. Pracovníci v těchto zařízeních napomáhají určeným dětem při zlepšení kvality jejich života a zajištění podpory správného vývoje v oblastech jako jsou senzorio-motorický vývoj, emocionální vývoj, sociální či intelektuální. Veškerá péče je poskytována s důrazem na individualitu potřeb.⁸⁸

3.4.20. Intervenční centra

Dalším zařízením sociálních služeb jsou intervenční centra. Tato centra byla primárně zřízena pro muže i ženy, kteří jsou oběťmi domácího násilí takového rozsahu, že jeho eliminaci nejsou schopni vlastní silou. Cílem těchto zařízení je pomoc a podpora při návratu do normálního života bez násilí a strachu z něj. Jako přidružená činnost intervenčních center může být i osvěta a poskytování potřebných informací o domácím násilí jako jsou důležitá telefonní čísla, způsob, jak rozeznat, že se někdo stal obětí domácího násilí apod.⁸⁹

3.4.21. Zařízení následné péče

Jedná se o ambulantní či pobytovou službu určenou pro osoby, které trpí chronickou duševní poruchou, nebo pro lidi, kteří jsou závislí na návykových látkách a již prošli léčbou a nyní abstinují. Tato centra se dají také nazvat jako doléčovací centra. V rámci centra jsou poskytovány služby jako terapeutická

⁸⁷ Centrum sociálně rehabilitačních služeb Hlučín. CSS Hrabyně [online]. [cit. 2022-03-27]. Dostupné z: <https://www.csshrabyne.cz/sluzby/centrum-socialne-rehabilitacnich-sluzeb-hlucin.html>

⁸⁸ Raná péče. Centrum Arpida [online]. [cit. 2022-03-27]. Dostupné z: <https://www.arpida.cz/socialni-sluzby/rana-pece>

⁸⁹ O intervenčním centru. Intervenční centrum pro osoby ohrožené domácím násilím [online]. [cit. 2022-03-27]. Dostupné z: <https://www.intervencnicentrum.cz/poslani-a-vize>

činnost, zprostředkování kontaktu se společností, anebo výpomoc při uplatňování svých práv. Tyto služby jsou specifikovány v §64 Zákona o sociálních službách.⁹⁰

3.4.22. Centra duševního zdraví

Centrum duševního zdraví je sociálním zařízením, které bylo zřízeno pro osoby s duševní poruchou anebo poruchou chování, které se vyskytly v nežádoucí životní situaci a potřebují podporu ve svém problému. Množina způsobů poskytované pomoci má velice široký záběr. Podpora je poskytována od vzdělávání, výchovy přes aktivizační činnosti až po pomoc při řešení osobních záležitostí a uplatňování práv.⁹²

Je více než jasné, že zásah do osobní integrity člověka nebo soustavné či velmi výrazné narušení lidské důstojnosti, je nejrizikovější pro klienty sociálních služeb s pobytovými službami, nicméně je možné, že nezákonný zásah do lidské důstojnosti klienta může nastat i v zařízení postaveném na ambulantní službě.

3.5. Metodiky postupů při péči v sociálních zařízeních

Pro zajištění správného přístupu personálu, který je v přímém kontaktu s klienty daných zařízení, a pro dodržení zajištění lidské důstojnosti existují, mimo zákonnou úpravu, metodiky upravující pracovní postupy. Jedná se o předpisy, které jsou součástí interní organizace každé z institucí věnující se poskytování sociálních služeb.

Jeden z nejzásadnějších dokumentů interní organizace je etický kodex zaměstnance. Zde jsou uvedeny obecné přístupy a zásady při kontaktu s klientem. Jeho cílem je nastavit závazná etická pravidla při ošetrovacích a pečujících postupech. Při nástupu klienta do sociálního zařízení, které poskytuje pobyt a potřebnou zdravotní či podpůrnou péči, se ve většině případů pečující personál dozví o poměrech klienta. Míněno, minulost klienta, např. poměry ze kterých pochází, rodinné zázemí a vztahy, náboženské přesvědčení, zdravotní stav aj. Tyto informace jsou personálu poskytovány hlavně z důvodu zvýšení kvality poskytované péče a její individualizace. Tyto informace mohou být však ze strany

⁹⁰ Služby následné péče. KPSS Olomouc [online]. [cit. 2022-03-27]. Dostupné z: <https://kpss.olomouc.eu/katalog/socialni-sluzby/sluzby-nasledne-pece-a-dolecovaci/>

⁹¹ Zákon č. 108/2006 Sb., o sociálních službách

⁹² Tamtéž

personálu zneužity a použity jako nástroj k ponížení lidské důstojnosti konkrétního klienta, ať už se jedná o hledisko fyzické či psychické bolesti. Možnost zneužití poskytnutých informací je jedna z nejdůležitějších zásad, které se etický kodex věnuje. Říká nám, že je nezbytné, aby pracovník respektoval jedinečnost každého klienta, a to bez ohledu na informace, které mu jsou známe či neznáme o klientovi, jako je rasa, barva kůže, věk, politická či etnická příslušnost, nebo jakýkoli další znak, který daného klienta charakterizuje.⁹³

Dalším velice důležitým bodem etického kodexu, je zákaz zneužití své moci vůči klientovi. Pracovník je povinen se vyvarovat takovému přístupu ke klientovi, kdy by vědomě ponižoval lidskou důstojnost klienta ve spojitosti s tím, že klient není v danou chvíli schopen se proti postupům pracovníka bránit. Opět se zde jedná o stránku psychickou, např. psychické vydírání, psychický nátlak, ale i o stránku fyzickou, kdy je klient ponižován na lidské důstojnosti na základě fyzického útoku, ze strany příslušného personálu. Zneužití moci ze strany personálu můžeme nalézt i v neposkytnutí požadované péče, či poskytnutí nadbytečné péče, kterou klient v danou dobu nevyžadoval, ba i odmítal, nebo v poskytnutí péče, již považuje personál za potřebnou, ale klient nikoliv (např. větrání ve velmi chladném počasí).

Nedílnou součástí interních metodik pracovních postupů v sociálních zařízeních jsou, mimo etický kodex, další dílčí dokumenty upravující konkrétní postupy při konkrétně vymezených situacích. Jedním z nejdůležitějších dokumentů tohoto typu, který je velice výrazně propojen s ochranou lidské důstojnosti, je metodika, jenž upravuje pracovní postupy při provádění hygienické péče u klientů, kteří potřebují pomoc od personálu v daném zařízení. Při provádění přímé hygieny u klienta, je potřeba, pro uchování pocitu, že jeho lidská důstojnost nebyla o nic ponížena, dodržování a plné respektování jeho intimity a zajištění jeho psychické i fyzické pohody. Metodika také ukládá povinnost, že v případě, kdy je klient pro účely péče obnažen, je důležité zajistit, aby nebyl viděn či v kontaktu s nekompetentní osobou. Tedy s osobou, která právě nevykonává péči, a to proto aby nebyl vystaven ponížení z narušení intimity jeho těla. Při provádění intimní hygieny, je možno též sledovat narušení lidské důstojnosti při zjevně nesprávných hygienických krocích.

⁹³ Interní metodiky - TEP, Centrum sociálních služeb

Pro komplexní udržení lidské důstojnosti každé jednotlivého klienta je potřeba dodržovat několik základních principů z oblasti sociální péče. **Princip vhodnosti** – zaměřuje se na fakt, že ne každý druh péče je vhodný pro každého klienta, a ne vždy je v určitý moment potřeba. **Princip intimacy** – tento princip směřuje k zákazu porušení intimacy každého klienta. **Princip zvyklosti** – i samotný životní zvyk může být pro někoho ukazatelem životní úrovně, a proto je potřeba zajistit, aby v rámci možností daného zařízení bylo zajištěno, aby byl zvyk klienta narušen v co nejnižší míře. **Princip důvěry** – pro udržení lidské důstojnosti je také stěžejní vytvoření důvěry mezi klientem a pečujícím. Při vzájemné důvěře totiž nebývá přímý kontakt klientům nepříjemný.

Porušení metodik pracovních postupů a následné narušení lidské důstojnosti, může být bráno jako výrazné porušení pracovní kázně a etického kodexu, a tak může být zásadním důvodem pro ukončení pracovního poměru zaměstnance sociálních služeb.⁹⁴

3.6. Poskytovatelé sociálních služeb

Základními poskytovateli sociálních služeb jsou zákonem pověřené územní samosprávné celky, které dále zřizují právnické osoby, ale také to mohou být fyzické osoby či ministerstvo a jím zřízené organizační složky státu a státní příspěvkové organizace.⁹⁵

Velice důležité je zmínit, že provozovat zařízení, které poskytuje sociální služby je možno pouze na základě oprávnění k této činnosti, a to získáním povinnou registrací poskytovatele. Samotná registrace, kterou vzniká oprávnění k poskytování sociálních služeb, má zákonem č. 108/2006 Sb., o sociálních službách striktně nastavené podmínky pro její získání. Žadatel o registraci je povinen podat písemnou žádost, která obsahuje informace, jež jsou specifikovány v § 79 odstavec 5 zmíněného zákona. Je stěžejní kvalitně identifikovat žadatele, konkretizovat formu a druh poskytované služby a cílovou skupinu osob, způsob zajištění zdravotní péče, finanční plán a mnoho dalšího. Dále je podmínkou odborná způsobilost poskytovatele, bezúhonnost a v neposlední řadě doklad o vlastnictví

⁹⁴ Interní metodiky - TEP, Centrum sociálních služeb

⁹⁵ Zákon č. 108/2006 Sb., o sociálních službách

nemovitosti nebo jiné právo k ní směřující, kde se bude realizovat poskytovaná služba. Cesta k získání registrace k možnosti poskytovat služby v rámci sociálního zařízení je velmi komplexním procesem, který je důsledně prověřován. Je to právě proto, že sociální služby jsou pro skupiny osob, které jsou v určité oblasti svého života znevýhodněny a mohou se stát snadným terčem pro nedobrovolný zásah do jejich osobnostních a lidských práv. Registrace je udělována buďto příslušným krajským úřadem anebo v určitých případech může být udělena Ministerstvem práce a sociálních věcí.⁹⁶

Existují výjimky, které jsou z povinné registrace vyloučeny, ta totiž není povinná pro příbuzné osoby, které pečují o potřebnou osobu, dále fyzické a právnické osoby pobývající v jiné zemi Evropské unie a poskytují sociální službu pouze na přechodnou dobu.

Zákon o sociálních službách od § 88 a dále, vymezuje konkrétní pravidla, které je poskytovatel sociálních služeb povinen v rámci své činnosti dodržovat. Tyto pravidla navazují na již zmíněnou základní myšlenku a princip sestavení tohoto zákona, a to jsou lidská a osobnostní práva, kvalita poskytovaných služeb a respekt k individuálním potřebám klienta.⁹⁷

Základními povinnostmi poskytovatele jsou:

- Uzavření smlouvy s klientem o poskytování sociálních služeb. Smlouvu však nemusí poskytovatel vždy uzavřít. Její uzavření brání několik důvodů, a to konkrétně specifikované v § 91 odstavce 3, kde je řečeno, že poskytovatel nemusí uzavřít smlouvu s potenciálním klientem v případě, že nemá dostatečnou kapacitu, neposkytuje požadovanou službu či mu již byla vypovězena smlouva z důvodu porušení povinností, které z ní plynou.
- Na to navazuje povinnost evidovat veškeré žadatele, s nimiž nemohla být uzavřena smlouva z důvodu kapacity, o poskytovanou sociální službu pro případ, že by do budoucna bylo uvolněno místo.
- Poskytovatel je povinen vytvořit profil klienta, zjistit jeho zvyklosti, schopnosti a potřeby, zdravotní i společenské a podle toho připravit individuální plán pro poskytování služeb.

⁹⁶ MALÍKOVÁ, Eva. Péče o seniory v pobytových zařízeních sociálních služeb [online]. 2., aktualizované a doplněné vydání. Praha: Grada Publishing, 2020 [cit. 2022-03-27]. ISBN 978-80-271-2030-7.

⁹⁷ Zákon č. 108/2006 Sb., o sociálních službách

- Je důležité, aby poskytovatel řádně obeznámil klienta s právy a povinnostmi plynoucí ze smlouvy o poskytování služeb, s provozním řádem zařízení a s provozem samotným. Toto opatření je proto, aby se jednotlivé strany vyvarovaly porušení sjednaných pravidel anebo zbytečného zásahu do lidských práv a zároveň, aby klient mohl využít veškerého potenciálu daného zařízení.
- Další povinnost poskytovatele se týká především personálu, který přichází do nejbližšího kontaktu s klientem a tím jsou zdravotníci, pečovatelé, terapeuti apod. Jejich povinností je dodržovat standardy kvality sociálních služeb a metodiky pracovních postupů na pracovišti, přičemž vedení zařízení je povinné poskytnout k tomu patřičné pomůcky.⁹⁸

Plnění povinností poskytovatelů sociálních služeb podle § 88 a § 89 zákona o sociálních službách kontrolují tříčlenné inspekční týmy zřízené ministerstvem. Při inspekci se zaměřují na kontrolu převážně kvality poskytovaných služeb, vedení evidence žadatelů o danou službu, smlouvy uzavírané s klienty a jejich náležitosti a na další povinnosti plynoucí z § 88 a 89. V rámci inspekčního šetření je jedním z povolených forem zkoumání i dotazování klientů, kterým je služba poskytována. V případě, že inspekční tým přijde na nějaké nedostatky, je oprávněn uložit poskytovateli opatření, které zajistí odstranění nedostatků.⁹⁹

3.7. Příspěvek na péči

Příspěvek na péči je nepojistnou sociální dávkou¹⁰⁰ ze strany státu pro osoby závislé na pomoci druhých fyzických osob a jedná se o snahu státního aparátu napomoci potřebnému se přiblížit k možnosti si zajistit takovou sociální službu, která je určena k podpoře osob s jeho problémem. Příspěvek na péči je hrazen ze státního rozpočtu.¹⁰¹

Podmínky pro nárok na získání příspěvku na péči jsou vymezeny v § 7 - § 10 zákona o sociálních službách. Je nutné, aby byl žadatel starší jednoho roku, mít

⁹⁸ Zákon č. 108/2006 Sb., o sociálních službách

⁹⁹ Tamtéž

¹⁰⁰ CHVÁTALOVÁ, Iva. Právo sociálního zabezpečení v České republice a Evropské unii. 2. aktualizované vydání. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2018. Monografie (Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk). ISBN 978-80-7380-732-0., str. 247

¹⁰¹ Zákon č. 108/2006 Sb., o sociálních službách

bydliště na území ČR, být oprávněnou osobou dle zákona a musí ve spojitosti se svým postižením odkázán na pomoc druhé osoby.¹⁰² O nároku a samotné výši příspěvku rozhoduje příslušná krajská pobočka Úřadu práce a je podmíněn věkem žadatele a stupni závislosti na druhé osobě, která je určována podle schopnosti zajištění si záležitosti každodenního života. Příkladem může být oblékání, stravování, tělesná hygiena, ale také míra mobility a komunikace. Výše příspěvku pro osoby do 18let věku činí od 3300,- Kč do 19 200,- Kč za kalendářní měsíc a pro osoby nad 18 let věku od 880,- Kč do 19 200,- Kč za kalendářní měsíc. Podle § 11 odstavce 3 je však možné příspěvek navýšit až o 2 000,- Kč, a to v případě, že příspěvek na péči náleží nezaopatřenému dítěti do 18let věku s určitými výjimkami.¹⁰³

Další zákon věnující se poskytování finančních příspěvků znevýhodněným osobám využívající sociálních služeb je zákon č. 329/2011 Sb., o poskytování dávek osobám se zdravotním postižením a o změně souvisejících zákonů. Peněžité dávky poskytnuté na základě tohoto zákona jsou za účelem zmírnění sociálních důsledků ve spojitosti s těžkým zdravotním postižením, kterým tato skupina osob trpí a zároveň jde o snahu podpořit jejich sociálního začlenění.¹⁰⁴ Zákonem č. 329/2011 Sb., o poskytování dávek osobám se zdravotním postižením byla zrušena předchozí právní úprava, která nevyhovovala moderním požadavkům sociální pomoci a obsahovala komplikovaný systém dávek pro těžce zdravotně postižené osoby.¹⁰⁵

3.8. Kvalita poskytování sociálních služeb

Kvalita poskytování sociálních služeb je velice úzce spojena právě s důstojností klienta při jejich využívání, i přes tuto skutečnost není na kvalitu sociálních služeb jednotný pohled společnosti. Různé názory odborné i laické společnosti se zde vyskytují právě kvůli jedinečnosti a individuality každé osoby a

¹⁰² CHVÁTALOVÁ, Iva. Právo sociálního zabezpečení v České republice a Evropské unii. 2. aktualizované vydání. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2018. Monografie (Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk). ISBN 978-80-7380-732-0., str. 247-248

¹⁰³ Zákon č. 108/2006 Sb., o sociálních službách

¹⁰⁴ Zákon č. 329/2011 Sb., o poskytování dávek osobám se zdravotním postižením a o změně souvisejících zákonů

¹⁰⁵ KOLDINSKÁ, Kristina a Petr TRÖSTER. Právo sociálního zabezpečení. 7., podstatně přepracované vydání. V Praze: C.H. Beck, 2018. Academia iuris (C.H. Beck). ISBN 978-80-7400-692-0.

tomu, že každému z nás se reflektuje kvalita života v uspokojení jiných potřeb. Pro tuto práci je však stěžejní hlavně pohled té odborné veřejnosti, který je také výrazně nejednotný. Autoři odborné literatury se dělí do několika skupin. Jedna skupina autorů nahlíží na kvalitu poskytování sociálních služeb z toho pohledu, že je pro vysokou míru kvality sociálních služeb je nutné splňovat zákonné podmínky pro danou činnost, využívat nejmodernějších technologických pomůcek, které byly vytvořené pro daný typ péče, jež zařízení poskytuje. Z tohoto pohledu je také nutná absolutní kvalifikovanost personálu, pravidelné vzdělávání pracovníků, řádná dokumentace veškeré provedené péče a možnost jejího obhájení. Druhým pohledem je schopnost efektivně využít veškeré zdroje, které jsou poskytovateli k dispozici k vykonávání sociálních služeb, schopnost přizpůsobení se individualitě klienta a možnost vytvořit mu takové prostředí, které potřebuje ke zdárné rekonvalescenci nebo udržení kvality života.¹⁰⁶

Nejlepším vodítkem pro zjištění kvality poskytovaných služeb konkrétního zařízení je však spokojenost samotného klienta. Důležitá je dostatečná informovanost klienta, aby si byl vědom, jak má vypadat služba, která je mu poskytována a v jakém by měla být rozsahu. Ve chvíli, kdy klient nezná danou službu nebo neví co má očekávat od přístupu personálu, zvyšuje se zde riziko nepřiměřeného zásahu do klientových práv, jelikož z důvodu nevědomosti akceptuje takový přístup personálu, který by být akceptován neměl.

Velmi často probíhá reálný spor dvou pohledů na kvalitu poskytovaných služeb přímo na pracovišti daného zařízení v rámci přímého kontaktu personálu s klientem. Může nastat situace, kdy personál vnímá jako nejvyšší ukazatel kvality jeho kvalifikovanost, profesionalitu, nenavazování familiárního kontaktu apod. Nicméně pro efektivní rekonvalescenci konkrétního klienta může být nejvhodnější právě to více přirozené chování a navázání bližšího osobního vztahu s pracovníkem pro jeho snazší otevření se a vykomunikování jeho problému. V tomto případě je potřeba nalezení určitého vhodného středu, který bude prospěšný pro obě strany, a tudíž by měl mít vysokou míru kvality.

Pro udržení míry kvality poskytovaných služeb je též důležité vnitřní nastavení kontaktního personálu. Psychika personálu je jedním z výrazných

¹⁰⁶ MÁTL, Ondřej a Milena JABŮRKOVÁ. Kvalita péče o seniory: řízení kvality dlouhodobé péče v ČR : [výstupy z aplikovaného výzkumu]. Praha: Galén, c2007. ISBN 978-80-7262-499-7.

faktorů, který mohou být důvodem ponížování lidské důstojnosti, jež je hlavním tématem této práce. Rizikem práce s lidmi je, převážně pro pracovníky v pomáhajících profesích, dosažení takového stupně vyčerpanosti až dojde k projevu tzv. „syndromu vyhoření“. Důvodů pro vznik syndromu vyhoření je několik. Může to být absolutní fyzické vyčerpání, emocionální vyčerpání nebo duševní vyčerpání. Pro účely této práce je prvořadé právě duševní vyčerpání. Případy, kdy pracovník trpí syndromem vyhoření z důvodu duševního nebo také mentálního vyčerpání se většinou projevují negativním postojem vůči práci, vůči sám sobě, kolegům, ale i klientům. Klienty totiž může vnímat jako strůjce svých problémů a jejich potřeby a požadavky vidí jako obtěžující.¹⁰⁷ Z jejich práce se absolutně vytrácí lidský přístup a empatie k druhým, a tak jejich pracovní výkon může připomínat spíše robotické plnění nezbytných povinností bez přidané hodnoty a bez přihlížení k individuálním potřebám klienta. V těchto psychických stavech je vyšší riziko toho, že se pracovník může uchýlit k cílenému jednání proti vůli klienta, a tím opět ponížovat jeho důstojnost a zasahovat do jeho práv. Syndromu vyhoření u personálu sociálního zařízení lze předcházet. Toto riziko může vedení sociálního zařízení eliminovat, a to tak, že poskytne hodnotné pracovní podmínky, sleduje spokojenost personálu i klientů, provozuje supervize a pracovní porady. Tím zjistí, zda existují problémy, které by způsobovaly nespokojenost a zvyšovaly riziko zneužití moci personálu nad klientem a pravděpodobné porušení jeho práv.

Ve chvíli, kdy se propojí spokojenost personálu, spokojenost klientů a efektivita podpory v rámci poskytované služby, je kvalita těchto služeb téměř zaručena.

3.9. Standardy kvality sociálních služeb

Již v době přijímacího procesu České republiky do Evropské unie bylo více než jasné, že dříve nebo později bude nutné, aby Česká republika přijala určitá opatření Evropské unie pro konkurenceschopnost českého trhu uvnitř evropského průmyslu a trhu. V roce 2000 proto přijala Program Národní politiky podpory jakosti, který byl vtělen do právního řádu ČR jako soubor cílů, hodnot, prostředků a nástrojů pro zvyšování kvality produktů, služeb a činností v rámci národní

¹⁰⁷ JANKOVSKÝ, Jiří. *Etika pro pomáhající profese*. Praha: Triton, 2003. ISBN 80-725-4329-6., str. 159

ekonomiky a veřejné správy. Konkrétně se stal součástí prováděcí vyhlášky č. 505/2006 Sb., níž je částečně prováděn zákon č. 108/2006 Sb., o sociálních službách.

Úkolem tohoto programu je, mimo jiné, zajistit zvyšování kvality v oblasti sociálních služeb a zdravotnictví. V oblasti sociálních služeb klade program důraz na vyšší dostupnost služeb a její kvalitu. Kvalita sociálních služeb je podporována hlavně zdůrazňováním důležitosti rekvalifikací a dalšího vzdělávání nad rámec zákonem stanovené odborné kvalifikace v oboru. Dalším, o nic méně důležitým, úkolem programu, v rámci sociálních služeb, je zajištění ochrany uživatelů v době jejich zranitelnosti, zachování jejich důstojnosti a zamezení jakékoliv možnosti porušení práv zneužitím moci kontaktního i nekontaktního personálu.¹⁰⁸

Dalo by se říct, že standardy kvality sociálních služeb nám nachází odpověď na problematiku více pohledů na kvalitu péče a sociálních služeb řešenou v předchozí kapitole. Jedná se o jakýsi odraz žádoucí kvality a vymezují jednotlivá bodová kritéria pro snazší zjištění její míry. Jako hlavní cíl standardů kvality sociálních služeb vnímáme snahu potřebnému zajistit udržení důstojnosti, plnohodnotný život a pokud je to alespoň trochu možné, tak resocializaci klienta.

Standardy kvality sociálních služeb se skládají z patnácti dokumentů:

- Standard č. 1 – Cíle a způsoby poskytování sociálních služeb
- Standard č. 2 – Ochrana práv osob
- Standard č. 3 – Jednání se zájemcem o sociální službu
- Standard č. 4 – Smlouva o poskytování sociální služby
- Standard č. 5 – Individuální plánování sociální služby
- Standard č. 6 – Dokumentace o poskytování sociální služby
- Standard č. 7 – Stížnost na kvalitu nebo způsob poskytování sociální služby
- Standard č. 8 – Návaznost poskytované sociální služby na další dostupné zdroje
- Standard č. 9 – Personální a organizační zajištění sociální služby
- Standard č. 10 – Profesní rozvoj zaměstnanců
- Standard č. 11 – Místní a časová dostupnost poskytované sociální služby
- Standard č. 12 – Informovanost o poskytované sociální službě

¹⁰⁸ VORLÍČEK, Zdeněk. Ministerstvo vnitra České republiky: Kvalita ve veřejné správě [online]. 2008(5) [cit. 2022-03-27]. Dostupné z: <https://www.mvcr.cz/clanek/kvalita-ve-verejne-sprave.aspx?q=Y2hudW09NA%3D%3D>

- Standard č. 13 – Prostředí a podmínky
- Standard č. 14 – Nouzové a havarijní situace
- Standard č. 15 – Zvyšování kvality sociální služby¹⁰⁹

Vezmeme-li pojem lidské důstojnosti opravdu ze široka, lze říci, že každý z těchto dokumentů má významnou roli v komplexnosti jejího respektování.

3.9.1. Standard č. 1 – Cíle a způsoby poskytování sociálních služeb

Jak již vychází ze samotného názvu tohoto dokumentu, je úkolem zařízení sociální služby konkrétně specifikovat své poslání, cíle, formu poskytování služeb, základní principy a označit cílovou skupinu, pro kterou je služba zřízena a tím vytvořit veřejný závazek. Tyto informace mají zajistit důvěryhodnost sociálního zařízení pro uživatele, zaměstnance, ale i pro další spolupracující subjekty a organizace a také v tomto standardu může sloužit veřejný závazek poslání a cílů jako zdroj informací, o které se lze opřít v případě porušení práv klienta. Poskytuje uživatelům zvláštní formu právní ochrany.

Jak již bylo zmíněno, jsou standardy kvality sociálních služeb postaveny na principu dodržování lidských práv, a proto je kladen důraz v zachovávaní důstojnosti všech znevýhodněných skupin osob. Nehraje zde roli handicap z důvodu pokročilého věku ani handicap spojen s mentálním či fyzickým postižením. Ke všem klientům je nutno přistupovat se stejnou mírou úcty a respektu k jejich důstojnosti. Lidskou důstojnost velmi často může ponižovat i přehnané přejímání povinností klienta na „hlavu“ personálu, tudíž je důležité věnovat péči pro seberozvoj a osamostatnění klienta. Pracovník v daném zařízení by měl dát prostor klientovi využít své schopnosti pro řešení vlastních problémů a napomoci mu pouze v těch situacích, kdy je evidentní, že se bez pomoci druhé osoby neobejde. Zároveň by měl být klient naveden k pochopení důsledků svých jednání. Pro klientův pocit kvalitního života hraje velkou roli soběstačnost a nezávislost.¹¹⁰

Standard č. 1 je úzce propojen i s dalšími standardy, a to v mnoha aspektech.

¹⁰⁹ Standardy kvality sociálních služeb: Výkladový sborník pro poskytovatele [online]. 2008 [cit. 2022-03-27]. Dostupné z: <https://www.kvalitavpraxi.cz/res/archive/030/003824.pdf?seek=1456912467>

¹¹⁰ Standardy kvality sociálních služeb: Výkladový sborník pro poskytovatele [online]. 2008 [cit. 2022-03-27]. Dostupné z: <https://www.kvalitavpraxi.cz/res/archive/030/003824.pdf?seek=1456912467>

3.9.2. Standard č. 2 – Ochrana práv osob

Cílem standardu pro ochranu práv osob je právě ochrana práv klientů v rámci poskytování sociálních služeb. Je jasné, že kontakt v pomáhajících profesích je opravdu velmi častý a ve většině případů také velice blízký, což zapříčiňuje vysoké riziko vzniku situací, kdy mohou být ohrožena lidská práva klientů. Tyto situace se autoři dokumentu snaží rozklíčovat a najít východiska, jimiž nebude zasazeno do žádného z lidských práv. Zároveň vytváří preventivní stanoviska, aby k takovým situacím vůbec nedocházelo. Klade se zde opět důraz na respektování a využití jedinečnosti každého klienta při tvorbě individuálních plánů péče, úctu k osobnosti, životní situaci i je schopnostem a možnostem. V případě, že je zjevné, že k dochází k situaci, kde je porušováno kterékoliv právo, je nezbytné, aby kompetentní osoba okamžitě zamezila pokračování takové situace, přijala taková opatření, aby se situace neopakovala a vyvodila důsledky s ohledem na povahu porušení práv. Je zásadní, aby pro poskytovatele sociálních služeb bylo vůdčím principem dodržování práv klienta a bylo to zároveň měřítkem pro zjišťování kvality služeb. Poskytovatel a jeho personál je nucen respektovat lidská práva klientu a při konkrétní činnosti jim musí zajišťovat ochranu. Dodržování práv klienta je nutné po celou dobu jeho působení v daném sociálním zařízení, od uzavření smlouvy do jejího skončení či do smrti klienta. V případě smrti klienta se tyto povinnosti vztahují i na důstojné zacházení s jeho ostatky.¹¹¹

V rámci tohoto dokumentu jsou poskytovatele zavázání dodržovat práva plynoucí z Listiny základních práv a svobod:

- Nedotknutelnost osoby a jejího soukromí je zaručena. (čl. 7, bod 1 LZPS)
- Osobní svoboda je zaručena. (čl. 8, bod 1 LZPS)
- Nikdo nesmí být podroben nuceným pracím, nebo službám. (čl. 9, bod 1 LZPS)
- Každý má právo, aby byla zachována jeho lidská důstojnost, osobní čest, dobrá pověst a chráněno jeho jméno. (čl. 10, bod 1 LZPS)
- Každý má právo na ochranu před neoprávněným zasahováním do soukromého a osobního života. (čl. 10, bod 2 LZPS)

¹¹¹ Standardy kvality sociálních služeb [online]. [cit. 2022-03-27]. Dostupné z: <https://www.muzaizeny.cz/wp-content/uploads/2021/08/Standardy-PLATNE-V-ROCE-2021.pdf>

- Každý má právo na ochranu před neoprávněným shromažďováním, zveřejňováním nebo jiným zneužíváním údajů o své osobě. (čl. 10, bod 3 LZPS)
- Každý má právo vlastnit majetek. (čl. 11, bod 1 LZPS)
- Obydlí je nedotknutelné. Není dovoleno do něj vstoupit bez souhlasu toho, kdo v něm bydlí. (čl. 12, bod 1 LZPS)
- Nikdo nesmí porušit listovní tajemství ani tajemství jiných písemností a záznamů, ať již uchovávaných v soukromí, nebo zasílaných poštou, anebo jiným způsobem, s výjimkou případů a způsobem, které stanoví zákon. Stejně se zaručuje tajemství zpráv podávaných telefonem, telegrafem nebo jiným způsobem. (čl. 13, bod 1 LZPS)
- Svoboda pohybu je zaručena. (čl. 14, bod 1 LZPS)
- Svoboda myšlení, svědomí a náboženského vyznání je zaručena. (čl. 15, bod 1 LZPS)¹¹²

Lidská práva přímo spojena se sociálními službami, které je nutno respektovat:¹¹³

- osobní svoboda a svoboda pohybu
- právo na zachování a ochranu soukromí
- právo na osobní a rodinný život
- právo na respektování důstojného přístupu
- právo svobodně se rozhodnout a právo na přiměřené riziko
- právo na práci a právo na odměnu za odvedenou práci
- právo podávat stížnosti ke kompetentním i nekompetentním osobám
- právo na vzdělání a seberozvoj¹¹⁴

Pro klienty jsou v rámci standardu č. 2 konkrétně specifikována jejich práva plynoucí ze smlouvy o poskytování sociálních služeb vázající se na konkrétní sociální zařízení.

¹¹² Standardy kvality sociálních služeb: Výkladový sborník pro poskytovatele [online]. 2008 [cit. 2022-03-27]. Dostupné z:

<https://www.kvalitavpraxi.cz/res/archive/030/003824.pdf?seek=1456912467>

¹¹³ ČÁMSKÝ, Pavel, Jan SEMBDNER a Dagmar KRUTILOVÁ. Sociální služby v ČR v teorii a praxi. Praha: Portál, 2011. ISBN 978-80-262-0027-7.

¹¹⁴ Sdělení č. 10/2010 Sb. m. s. Sdělení Ministerstva zahraničních věcí o sjednání Úmluvy o právech osob se zdravotním postižením

Ve všeobecnosti lze říct, že tento standard je identifikátorem možných rizik ve spojitosti se střetem zájmů mezi klienty a personálem, který je ochranným systémem jak pro klienty, tak pro zaměstnance sociálních zařízení.

3.9.3. Standard č. 3 – Jednání se zájemcem o sociální službu

Jednání se zájemcem o sociální službu vychází z bodu, kdy zájemce kontaktuje poskytovatele s požadavkem o možnost využití konkrétní sociální služby. Jednání, pokud je to alespoň trochu možné, se provádí přímo se zájemcem a v takové formě, která je pro něj srozumitelná. Tento postup je žádoucí i za předpokladu, že je následná smlouva uzavřená v zastoupení zákonného zástupce, zmocněného zástupce anebo opatrovníka.

Po vyslovení požadavku na druh služby zájemce je nutné, aby poskytovatel informoval zájemce o všech podmínkách a možnostech poskytování služby, a to proto aby měl zájemce všechny potřebné informace ke svému rozhodnutí. Důležitými informacemi, které je nutné sdělit zájemci předem jsou práva a povinnosti plynoucí z potenciální smlouvy o poskytování služeb, která by byla uzavřena. Pracovník, jenž jedná se zájemcem, zjišťuje konkrétní požadavky na žádoucí službu, přičemž po komparaci nabízených služeb a požadavků zájemce, společně naformulují možnost konkrétní pomoci.

Forma a obsah poskytovaných informací se liší podle typu sociálního zařízení. Největší rozdíl můžeme nalézt v časovém úseku, po který strany získávají informace o té druhé. Nejdelsí dobu šetření vnímáme u sociálních zařízení, jež nabízejí pobytové služby, tedy domovy pro seniory, domovy se zvláštním režimem apod. Zde může šetření probíhat i několik měsíců, je-li to v zájmu kvality služby. Naopak u služeb jako je sociální poradenství nebo nízkoprahové centrum se jednání se zájemcem i uzavření smlouvy o poskytování služeb odehrává často ve velmi krátkém časovém úseku. Stěžejním faktorem pro poskytovatele je zjištění, zda je zájemce příslušníkem cílové skupiny, pro kterou je, jím poskytovaná služba, určena a mohl tak s ním uzavřít smlouvu. Jedná se tedy o jedno z témat, které je důkladně zjišťováno během jednání.

Dle Standardu č. 3 – Jednání se zájemcem o sociální službu je žádoucí, aby základní informace o službě poskytovatel podával vždy na prvním setkání či jakémkoliv jiném kontaktu a každému zájemci se stejným obsahem a to proto, aby

každý ze zájemců disponoval se stejnými informacemi. Zároveň je zde doporučeno první kontakt zrealizovat formou osobního setkání, v případě že nelze osobní setkání zrealizovat, je potřeba brát v potaz, že se jedná o dálkový kontakt, a tak je nutné zvážit formu zpracování písemných informací s ohledem na charakter poskytované služby např. obrázkové brožury, velikost písma apod. V případech, kdy se jedná o zájemce ze skupin seniorů, nezletilých nebo osob s mentálním postižením je optimální kombinace ústní a písemné formy, přičemž jsou písemnosti druhotně překládány, aby se přítomní ujistili, že ze strany zájemce byly veškeré informace plně pochopeny.

V rámci tohoto Standardu jsou vymezeny obtížné situace, které by mohly během jednání nastat a jsou k takovým situacím připravena řešení, k nimž by se měl pracovník uchýlit. Jedná se třeba o situace jako je: projev agrese ze strany zájemce, zájemce je při jednání zmatený a neví co chce, vyskytují se zde zjevné antipatie apod.

Už při samotném jednání, které předchází podpisu smlouvy o poskytování služeb je potřeba dodržovat veškeré zásady provázející oblast sociálních služeb. K zájemci je nutné přistupovat s veškerým respektem vůči jeho osobě, jeho soukromí, zachovávat diskrétnost ve spojitosti s poskytnutými důvěrnými informacemi a osobními daty a zachovávat postupy vyplývající z interních metodik a etického kodexu. Důležité je, aby zájem o poskytování služeb projevil sám zájemce a nebyl do jejich využívání nikým donucován.

Dle Standardu č. 3 je po poskytovatelích požadováno, jako preventivní opatření proti diskriminaci zájemců, zpracování pravidel v případě odmítnutí zájemce. § 91 zákona o sociálních službách konkrétně vymezuje pouze tři důvody pro odmítnutí zájemce, a to nedostatečnost kapacity, neposkytování požadované služby a zdravotní stav zájemce, který vylučuje poskytnutí dané služby.¹¹⁵ V případě, že je zájemce, ze zákonných důvodů, odmítán ve všech sociálních zařízeních, na které se obrátil a existuje zde opodstatněný důvod pro využívání sociálních služeb, má zájemce možnost obrátit se na stát, který by mu měl vypomoci a měl by zajistit vhodné sociální zařízení s co nejméně omezujícími podmínkami.

¹¹⁵ Standardy kvality sociálních služeb: Výkladový sborník pro poskytovatele [online]. 2008 [cit. 2022-03-27]. Dostupné z: <https://www.kvalitavpraxi.cz/res/archive/030/003824.pdf?seek=1456912467>

Toto tvrzení lze podložit i Nálezem Ústavního soudu I.ÚS 2637/17 ze dne 23. 1. 2018.¹¹⁶

3.9.4. Standard č. 4 – Smlouva o poskytování sociální služby

Standard č. 4 se zabývá smlouvou o poskytování sociální služby, která je výsledkem předchozího jednání mezi poskytovatelem a zájemcem o danou službu. Smlouva o poskytování sociální služby je jakousi ochranou všech zúčastněných stran, vymezuje jejich práva a povinnosti a garantuje rozsah poskytované služby. Tento standard ve spojení se zákonem o sociálních službách funguje jako omezení smluvní volnosti účastníků, kdy zájemci nařizuje doložení zdravotního posudku od svého praktického lékaře a poskytovali taxativně vymezuje případy, kdy může smlouvu odmítnout uzavřít.¹¹⁷

Smlouva o poskytování sociálních služeb a její uzavírání je podřízena těmto právním předpisům:

- zákon č. 108/2006 Sb., zákon o sociálních službách
- zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník
- vyhláška č. 505/2006 Sb., kterou jsou prováděna některá ustanovení zákona o sociálních službách

Smlouva je závěrečným rozhodnutím, že nabízená služba bude poskytována. Poskytovatel je povinen informovat o všech právech a povinnostech plynoucích z uzavřené smlouvy, následně by měl dle získaných informací vytvořit individuální plán péče, který projedná se zájemcem a v případě souhlasu ho implementuje do smluvního obsahu. V individuálních prvcích smlouvy se zohledňují cíle zájemce a jeho důvody vyhledání dané služby. Tyto informace se zjišťují pomocí rozhovorů se samotným zájemcem, příp. s jeho rodinou anebo jsou výsledkem různých druhů vyšetření a zdravotních záznamů.

Co může být cílem zájemce:

¹¹⁶ Nález Ústavního soudu sp. zn. I.ÚS 2637/17 ze dne 23. 1. 2018 [online]. [cit. 2022-03-27]. Dostupné z: https://www.usoud.cz/fileadmin/user_upload/Tiskova_mluvci/Publikovane_nalezy/2018/I_US_2637_17_an.pdf

¹¹⁷ Zavádění standardů kvality sociálních služeb do praxe: Průvodce poskytovatele [online]. [cit. 2022-03-27]. Dostupné z: <https://www.mpsv.cz/documents/20142/225517/pruvodce+%281%29.pdf/a3da091b-e13e-bb30-eafa-e62f1e4fe817>

- nalézt pracovní uplatnění
- být soběstačný
- důstojně dožít
- být schopný postarat se o své potomky
- a další...¹¹⁸

I přes skutečnost, že písemná forma smlouvy vnáší do smluvního vztahu vyšší míru právní jistoty, je tato forma obligatorně stanovena pouze v některých případech poskytování sociální péče. Jsou to např. domovy pro seniory, domy na půl cesty, terapeutické komunity, chráněné bydlení nebo domovy pro zdravotně postižené. Naopak smlouvy uzavřené ústní formou jsou možné pro poskytnutí sociálních služeb v rámci krizové pomoci nebo nocleháren.¹¹⁹

3.9.5. Standard č. 5 – Individuální plánování sociální služby

Skutečností, že zde bude detailně probírán Standard č. 5 se okrajově vrátíme o pár kapitol výš, kde byla zmíněna historie sociálních služeb. Individualizace plánů péče pro každého klienta je totiž záležitostí doby až po vzniku zákona č. 108/2006 Sb., o sociálních službách. Jak již bylo řečeno, tak dříve byly sociální služby poskytovány způsobem „kopírování“ postupů a plánů péče z jednoho klienta na druhého bez ohledu na jeho individuální potřeby a cíle, což mnohdy nevedlo ke zdárnému výstupu. V dnešní době jsou individuální plány péče jedním z nejdůležitějších aspektů aktuální právní úpravy. Je však nutné vnímat individuální plánování v komplexnosti celého zákona a neaplikovat ho pouze v souvislosti se standardem č. 5.

Individuální plán by se měl reflektovat v individuálních potřebách klienta, v jeho osobních potřebách, cílech a požadavcích a s ohledem na možnosti klienta. Je zde kladen důraz na to, aby nebyly zaměňovány osobnostní cíle, které jsou stavebním prvkem pro individualizaci, s cílem odborným. Odborný cíl by měl být jen jako přidružená pomůcka při tvorbě plánu péče. Důležitou podmínkou pro

¹¹⁸ Standardy kvality sociálních služeb: Výkladový sborník pro poskytovatele [online]. 2008 [cit. 2022-03-27]. Dostupné z:

<https://www.kvalitavpraxi.cz/res/archive/030/003824.pdf?seek=1456912467>

¹¹⁹ Standardy kvality sociálních služeb: Výkladový sborník pro poskytovatele [online]. 2008 [cit. 2022-03-27]. Dostupné z:

<https://www.kvalitavpraxi.cz/res/archive/030/003824.pdf?seek=1456912467>

tvorbu individuálního plánu je, že takový plán musí odpovídat charakteru poskytované služby a nesmí překračovat její význam.

V průběhu užívání sociální služby v rámci individuálního plánu je zásadní, aby si byl klient vědom své autority a v případě nabytí pocitu, že péče, která je mu poskytována, není pro něj vhodná, či je dokonce nedůstojná, je kompetentní k informování pověřeného pracovníka, aby na jeho žádost byl individuální plán ihned upraven nebo úplně změněn. Pokud by tak ze strany sociálního zařízení nebylo učiněno, nebo kontaktní personál tuto změnu nerespektoval, dopouští se tak neoprávněného zásahu do klientových práv. V určitých případech lze na takovéto pochybení nahlížet jako narušení lidské důstojnosti. Zároveň by se jednalo o neefektivní službu, která by nevedla k naplňování osobnostních cílů klienta, což přímo stanovuje zákon o sociálních službách. Na tuto skutečnost se také váže zákonem stanovená povinnost průběžného písemného hodnocení poskytovaných služeb klientem.

Dalším velice výrazným úkolem individuálního plánu je zajištění snazší kontroly klienta nad kvalitou poskytované péče. Předchází se tak riziku střetu zájmů s pracovníkem ze skupiny kontaktního personálu. Nemělo by se v praxi dít, že by pracovník promítal své představy o možných cílech klienta do svého působení vůči němu, které by pro daného klienta mohlo být nereálné nebo nežádoucí. Toto by mohlo u klienta vyústit do pocitu ponížení až méněcennosti, což také nedopovídá principu důstojnéhožití.¹²⁰

3.9.6. Standard č. 6 – Dokumentace o poskytování sociální služby

Dle standardu č. 6 – Dokumentace o poskytování sociální služby je poskytovatel povinen vést podrobnou dokumentaci o průběhu poskytování služby, a to již od samotného jednání před uzavřením smlouvy. V rámci dokumentace jsou evidována veškerá osobní data, je zaznamenáván sestavený individuální plán péče a jsou zde zapisovány i veškeré příchozí změny v pravidelné péči. Dále pak příslušný pracovník vede podrobný záznam o denní provedené péči, o podané stravě, denní hygieně, poskytnuté terapii a o výchytkách ve zdravotním stavu či změnách v chování pro případ, že by se později projevila zdravotní komplikace a

¹²⁰ Standardy kvality sociálních služeb: Výkladový sborník pro poskytovatele [online]. 2008 [cit. 2022-03-27]. Dostupné z: <https://www.kvalitavpraxi.cz/res/archive/030/003824.pdf?seek=1456912467>

skrze denní dokumentaci by se dohledával důvod vzniku dané komplikace, nebo její počátek.

Dokumentace obsahuje choulostivé informace, na které se vztahuje právo na ochranu osobních údajů, proto nesmí být tyto dokumenty vystaveny riziku zneužití nebo k nahlížení neoprávněné osobě. V případě, že je, pro účely spolupráce v sociálním zařízení, potřebné archivovat soudní dokumentaci klienta, musí být uložena do desek s označením důvěrné a uložena smí být pouze po dobu nezbytnou.

Dokumentace o zájemcích a dokumentace o uživatelích (klientech) podléhá těmto právním předpisům:

- zákon č. 108/2006 Sb., o sociálních službách¹²¹
- Nařízení Evropského parlamentu a Rady (EU) 2016/679 (GDPR)¹²²
- Vyhláška č. 505/2006 Sb., o provádění některých ustanovení zákona o sociálních službách¹²³
- Zákon č. 255/2012 Sb., o kontrole¹²⁴
- Zákon č. 372/2011 Sb., o zdravotních službách¹²⁵
- Zákon č. 258/2000 Sb., o ochraně veřejného zdraví¹²⁶
- Zákon č. 499/2004 Sb., o archivnictví a spisové službě¹²⁷
- Vyhláška č. 259/2012 Sb., o podrobnostech výkonu spisové služby¹²⁸

Do dokumentace může nahlížet:

- pověřený pracovník za účelem provádění předepsané péče – Pověřený pracovník má navíc možnost doplňování údajů pro zvyšování kvality péče
- klient, na základě žádosti předané kompetentnímu pracovníkovi
- pověřený kontrolní orgán

Standardem č. 6 je stanovena předepsaná doba archivace dokumentace.

¹²¹ Zákon č. 108/2006 Sb., o sociálních službách

¹²² Nařízení Evropského parlamentu a Rady (EU) 2016/679 (GDPR)

¹²³ Vyhláška č. 505/2006 Sb., o provádění některých ustanovení zákona o sociálních službách

¹²⁴ Zákon č. 255/2012 Sb., o kontrole

¹²⁵ Zákon č. 372/2011 Sb., o zdravotních službách

¹²⁶ Zákon č. 258/2000 Sb., o ochraně veřejného zdraví

¹²⁷ Zákon č. 499/2004 Sb., o archivnictví a spisové službě

¹²⁸ Vyhláška č. 259/2012 Sb., o podrobnostech výkonu spisové služby

3.9.7. Standard č. 7 – Stížnost na kvalitu nebo způsob poskytování sociální služby

Standard č. 7 stanovuje povinnost pro poskytovatele upravit vnitřní pravidla pro podávání stížností na kvalitu nebo způsob poskytování sociální služby a stanovuje jakým způsobem má v těchto situacích vystupovat poskytovatel. Poskytovatel je povinen tyto pravidla uveřejnit ve srozumitelné formě tak, aby byly pochopeny hlavně ze strany cílové skupiny. Je nutné, aby zde byl detailně vysvětlen celý proces podávání a vyřizování stížností. V rámci pravidel poskytovatel vymezuje stížnost jako takovou, striktně je potřeba rozlišit, kdy jde o stížnost a kdy se jedná spíše o podnět nebo nápad ke zlepšení kvality poskytování služeb.¹²⁹

Zákon o sociálních službách je celý napříč protkán zásadou ochrany práv a respektu vůči lidské důstojnosti. To samé platí pro veškeré přidružené vyhlášky, prováděcí předpisy, či jiná závazná stanoviska, která se zabývají úpravou stejné společenské oblasti, jako výše zmíněný zákon. Veškerý důraz je kladen na preventivní opatření k zajištění obrany před nežádoucími zásahy do osobních práv a jejich ochranu. I přes veškerou snahu nelze vyloučit situaci, kdy klient nabude pocitu, že byl na svých právech dotčen, a proto je zde připravena možnost podání stížnosti, které poskytovatel musí věnovat pozornost a vymyslet způsob pro zdárné řešení této, pro klienta, nepříznivé situace.¹³⁰

Klient, neboli uživatel sociálního zařízení, může podat stížnost na kvalitu poskytovaných služeb i na způsob jejich poskytování, jako nástroj ochrany proti neoprávněnému zásahu do svých práv, nesmí být však v souvislosti v těchto okolnostech jakkoliv diskriminován nebo dále ohrožen na svých právech. Krom samotného klienta jsou zmocněni k podávání stížností i rodinní příslušníci, vnější instituce, zaměstnanci zařízení apod. Výstupem těchto stížností vzniká jeden z ukazatelů všeobecné spokojenosti se službami poskytovanými konkrétním sociálním zařízením a může být i nástrojem kontroly nad kontaktním personálem pro vedení zařízení.¹³¹

¹²⁹ Standardy kvality sociálních služeb: Výkladový sborník pro poskytovatele [online]. 2008 [cit. 2022-03-27]. Dostupné z:

<https://www.kvalitavpraxi.cz/res/archive/030/003824.pdf?seek=1456912467>

¹³⁰ ČÁMSKÝ, Pavel, Jan SEMBDNER a Dagmar KRUTILOVÁ. Sociální služby v ČR v teorii a praxi. Praha: Portál, 2011. ISBN 978-80-262-0027-7.

¹³¹ Standardy kvality sociálních služeb: Výkladový sborník pro poskytovatele [online]. 2008 [cit. 2022-03-27]. Dostupné z:

<https://www.kvalitavpraxi.cz/res/archive/030/003824.pdf?seek=1456912467>

3.9.8. Standard č. 10 – Profesní rozvoj zaměstnanců

Jak jsem již několikrát v této práci zmiňovala, je dobrý a vyrovnaný psychický stav personálu zásadní v kvalitě poskytované služby a péče. Psychický stav člověka se velice často promítá do jeho nálady a aktivního výkonu zaměstnání. Pokud se člověk pracující v sociálních službách cítí být nepotřebný, podhodnocený a má třeba pocit nepřátelského kolektivu, může mít silný vliv na jeho kvalitu výkonu práce a na jeho přístup ke klientům. Tento stav je pro výkon práce v sociálních službách výrazně nežádoucí a je potřeba tomuto dění, i z postavení poskytovatele sociálních služeb, předcházet.

Standard č. 10 – Profesní rozvoj zaměstnanců je dokumentem, který je nástrojem pro udržení dobrého psychického stavu zaměstnance plynoucí ze znalosti sebehodnoty, seberozvoje a dodatečného vzdělávání se v oboru. Tento standard klade důraz na pravidelné hodnocení zaměstnanců ze strany vedení sociálního zařízení, výpomoc ve stanovování profesního cíle a usnadnění osobního rozvoje formou další odborné kvalifikace nad rámec povinných kvalifikačních požadavků stanovených zákonem.

Pravidelné hodnocení zaměstnanců přináší do osobního a profesionálního rozvoje povědomí o silných a slabých stránkách pracovníka, díky čemuž se může soustředit na rozvoj jeho kvalit, a tím zlepšovat svůj výkon. Na základě zlepšování osobního výkonu pracovníka je eliminováno riziko vzniku psychických problémů, které by mohlo vést k nežádoucímu chování k uživatelům sociálních služeb.¹³²

Poskytovatelé sociálních služeb by, dle Standardu č. 10, měli mít zpracovaný program pro další vzdělávání a profesní rozvoj pracovníků. *„Dosavadní zkušenosti získané z provedených pilotních a dobrovolných inspekcí poskytování sociálních služeb potvrzují, že sociální služba může dosáhnout požadované kvality, pokud, kromě dalších nezbytných kroků, věnuje systematickou pozornost vzdělávání svých zaměstnanců na všech úrovních. Důležitost vzdělávání zdůrazňuje zákon č.108/2006 Sb. o sociálních službách. Přestože zákon ukládá povinnost dalšího vzdělávání jen sociálním pracovníkům, je z hlediska rozvoje*

¹³² Standardy kvality sociálních služeb: Výkladový sborník pro poskytovatele [online]. 2008 [cit. 2022-03-27]. Dostupné z: <https://www.kvalitavpraxi.cz/res/archive/030/003824.pdf?seek=1456912467>

kvality služby nemožné, aby byla zúžena jen na ně. Zaměstnanci poskytovatele na všech pozicích se podílejí na naplnění poslání a cílů služby a na její kvalitě.“¹³³

4. Zásah do práv klienta

I přes veškerou snahu legislativy a metodik regulující postupy uvnitř sociálních zařízení se nelze ve 100 % vyhnout zásahu do práv klienta ze strany kontaktního personálu. Ať už se jedná o jednorázové nevědomé pochybení anebo o cílené zneužití moci, kterou zaměstnanec disponuje např. nad klienty trpící stařeckou demencí, či nad imobilními klienty.

V první řadě je nutné zjistit, zda se jedná o oprávněný nebo neoprávněný zásah do klientova práv. V jednotlivých druzích sociálních zařízení není výjimkou, že může nastat situace, kdy je nutné upřednostnit jiné právo na úkor zachování lidské důstojnosti, obdobně jako při aplikaci testu proporcionality.

Jelikož je lidská důstojnost velice těžko vymezitelným institutem a není snadné vyhodnotit, zda byla lidská důstojnost zachována, je prvotně zásadním aspektem dojem klienta a jeho pocity při kontaktu s personálem. Pokud klient nabude dojmu, že k němu personál přistupuje nedůstojně jako k člověku a ponižuje ho, měl by jako první informovat konkrétního pracovníka o tom, že mu jeho postup nepřijde vhodný. Buď se nadále pracovník svého jednání zdrží, čímž je prokázáno, že se jednalo o nevědomé pochybení anebo bude pokračovat dál. V tomto případě je evidentní, že pracovník cíleně zneužívá své moci a z osobních důvodů ponižuje na cti osoby, pro které je v dané době komplikované se bránit. Dalším postupem by mělo být oznámení nadřízenému pracovníkovi, příp. vedení sociálního zařízení, buďto skrze stížnost dle Standardu č. 7 nebo cestou neformálního oznámení o porušování pracovních metodik při práci s klientem. Tímto způsobem může být jednání o stížnosti vyřešeno, s ohledem na závažnost provinění, např. omluvou,

¹³³ Citace: Standardy kvality sociálních služeb: Výkladový sborník pro poskytovatele [online]. 2008 [cit. 2022-03-27]. Dostupné z: <https://www.kvalitavpraxi.cz/res/archive/030/003824.pdf?seek=1456912467>, str. 145, „Dosavadní zkušenosti získané z provedených pilotních a dobrovolných inspekcí poskytování sociálních služeb potvrzují, že sociální služba může dosáhnout požadované kvality, pokud, kromě dalších nezbytných kroků, věnuje systematickou pozornost vzdělávání svých zaměstnanců na všech úrovních. Důležitost vzdělávání zdůrazňuje zákon č.108/2006 Sb. o sociálních službách. Přestože zákon ukládá povinnost dalšího vzdělávání jen sociálním pracovníkům, je z hlediska rozvoje kvality služby nemožné, aby byla zúžena jen na ně. Zaměstnanci poskytovatele na všech pozicích se podílejí na naplnění poslání a cílů služby a na její kvalitě.“

domluvou, snížením osobního ohodnocení nebo ukončením pracovního poměru. V případě, že klient není v situaci, kdy může jednat on sám, mohou jednat o stížnosti i jeho blízcí.

Další formou obrany je možnost obrátit se na Ministerstvo práce a sociálních věcí, které provádí inspekce kvality poskytování sociálních služeb.¹³⁴ Podpůrnými dokumenty k provádění inspekce MPSV jsou veškeré Standardy kvality poskytování sociálních služeb, Úmluva OSN o právech osob se zdravotním postižením, kde je lidská důstojnost vymezena jako účel úmluvy, a to hned v článku 1¹³⁵ a Dobrovolný evropský rámec pro kvalitu sociálních služeb,¹³⁶ jenž zachování lidské důstojnosti uvádí jako jeden z klíčových principů kvality sociálních služeb.¹³⁷ Kromě MPSV se lze obrátit i na kancelář Veřejného ochránce práv, jehož pracovníci též provádí kontrolu způsobu poskytování sociálních služeb.¹³⁸

Lidská důstojnost je chráněna i zákonem č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, kde je zakomponována do institutu ochrany osobnosti. Právo na ochranu osobnosti je přirozeným subjektivním právem absolutní právní povahy nemajetkového charakteru.¹³⁹ Lidská důstojnost se zde objevuje již v samotném úvodu zákona a to v § 3 odst. 1, který říká, že: „*Soukromé právo chrání důstojnost a svobodu člověka i jeho přirozené právo brát se o vlastní štěstí a štěstí jeho rodiny nebo lidí jemu blízkých takovým způsobem, jenž nepůsobí bezdůvodně újmu druhým.*“¹⁴⁰ A v § 3 odst. 2 písm. a): „*Soukromé právo spočívá zejména na zásadách, že každý má právo na ochranu svého života a zdraví, jakož i svobody, cti, důstojnosti a soukromí.*“¹⁴¹

¹³⁴ Lidská důstojnost v sociálních službách. Epravo [online]. [cit. 2022-03-27]. Dostupné z: <https://www.epravo.cz/top/clanky/lidska-dustojnost-v-socialnich-sluzbach-114263.html>

¹³⁵ Úmluva OSN o právech osob se zdravotním postižením [online]. [cit. 2022-03-27]. Dostupné z: https://www.mpsv.cz/documents/20142/225517/umluva_CJ_rev.pdf/20ea6636-6d53-9f6c-7a8b-5dfda91db7f4

¹³⁶ Dobrovolný evropský rámec pro kvalitu sociálních služeb [online]. [cit. 2022-03-27]. Dostupné z: https://www.mpsv.cz/documents/20142/225517/QF_document_100707_CZ_korekce.pdf/e4c64efb-59f5-0220-c5a0-024dcc812346

¹³⁷ Kvalita sociálních služeb - standardy, podpora. Ministerstvo práce a sociálních věcí [online]. [cit. 2022-03-27]. Dostupné z: <https://www.mpsv.cz/web/cz/kvalita-socialnich-sluzeb-standardy-podpora>

¹³⁸ Lidská důstojnost v sociálních službách. Epravo [online]. [cit. 2022-03-27]. Dostupné z: <https://www.epravo.cz/top/clanky/lidska-dustojnost-v-socialnich-sluzbach-114263.html>

¹³⁹ Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník

¹⁴⁰ Citace: § 3 odst. 1 zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník: „*Soukromé právo chrání důstojnost a svobodu člověka i jeho přirozené právo brát se o vlastní štěstí a štěstí jeho rodiny nebo lidí jemu blízkých takovým způsobem, jenž nepůsobí bezdůvodně újmu druhým.*“

¹⁴¹ Citace: § 3 odst. 2 zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník: *Soukromé právo spočívá zejména na zásadách, že každý má právo na ochranu svého života a zdraví, jakož i svobody, cti, důstojnosti a soukromí*

Dále pak je ochrana lidské důstojnosti řešena v § 81 odst. 1 a 2: „*Chráněna je osobnost člověka včetně všech jeho přirozených práv. Každý je povinen ctít svobodné rozhodnutí člověka žít podle svého. Ochrany požívají zejména život a důstojnost člověka, jeho zdraví a právo žít v příznivém životním prostředí, jeho vážnost, čest, soukromí a jeho projevy osobní povahy.*“¹⁴²

Pro poskytnutí ochrany před neoprávněným zásahem ze strany občanského zákoníku je nutné naplnit podmínky jako je právě neoprávněnost zásahu do lidské důstojnosti, zásah musí být způsobilý objektivně přivodit újmu a mezi porušením práva na zachování lidské důstojnosti a neoprávněným zásahem musí být zjevná příčinná souvislost. Situace, kdy se jedná o neoprávněný zásah do práva na ochranu osobnosti, můžeme nalézt také v rozsudku Nejvyššího soudu ze dne 1. 10. 2002, sp. zn. 28 Cdo 983/2002, kde je řečeno, že: „*Neoprávněným zásahem do práva na ochranu osobnosti je jednání směřující proti osobní i mravní integritě fyzické osoby, které je objektivně způsobilé snížit její důstojnost, vážnost a čest a které ohrožuje jeho postavení a uplatnění ve společnosti.*“¹⁴³ V případě, že je charakter zásahu do lidské důstojnosti natolik výrazný, že již nepostačí dohoda mezi poškozeným klientem a konkrétním pracovníkem či s poskytovatelem sociálních služeb, má klient nebo jeho zástupci možnost obrátit se na soud s žalobou.¹⁴⁴ V prvním stupni je pro řešení zásahu do osobnostních práv věcně příslušný okresní soud.¹⁴⁵ Klient může požadovat, s ohledem na charakter a následky zásahu, zdržení se nebo upuštění od neoprávněného zásahu dle § 82 odst. 1, odstranění škodlivého následku, případně má klient nárok na náhradu vzniklé nemajetkové újmy dle § 2956.¹⁴⁶ Náhrada nemajetkové újmy se vymezuje pomocí § 2957 formou přiměřeného zadostiučinění.

¹⁴² Citace: § 81 odst. 1 a 2 zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník: „*Chráněna je osobnost člověka včetně všech jeho přirozených práv. Každý je povinen ctít svobodné rozhodnutí člověka žít podle svého. Ochrany požívají zejména život a důstojnost člověka, jeho zdraví a právo žít v příznivém životním prostředí, jeho vážnost, čest, soukromí a jeho projevy osobní povahy.*“

¹⁴³ Citace: Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 1. 10. 2002 sp. zn. 28 Cdo 983/2002: „*Neoprávněným zásahem do práva na ochranu osobnosti je jednání směřující proti osobní i mravní integritě fyzické osoby, které je objektivně způsobilé snížit její důstojnost, vážnost a čest a které ohrožuje jeho postavení a uplatnění ve společnosti.*“

¹⁴⁴ RONOVSÁ, Kateřina, Eva DOBROVOLNÁ a Petr LAVICKÝ. Úvod do soukromého práva: obecná část. 2.vydání. Brno: Česká společnost pro civilní právo procesní, 2018. ISBN 978-80-88248-00-2.

¹⁴⁵ § 9 zákona č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád

¹⁴⁶ Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník

Pro případ, kdy vnitrostátní prostředky a nástroje ochrany zásahu do lidských práv klienta jsou nedostatečné, existuje možnost obrátit na instituce mezinárodního formátu, a to například na Evropský soud pro lidská práva.

Závěr

Závěrem této práce bych ráda vyzdvihla, že cílem mé práce byla historická analýza lidských práv a práva na důstojnost, propojení oblasti sociálních služeb s fenoménem lidské důstojnosti a důstojnosti lidského bytí. Dále pak analýza de lege lata a úvahy de lege ferenda. Domnívám se, že tento stanovený cíl se mi podařilo naplnit.

V úvodní kapitole mé práce jsem se věnovala obecnému vymezení lidských práv a jejich členění. Nahlédla jsem k jejich historickému vývoji, jak k vývoji na území České republiky, tak v globálním měřítku. Svou pozornost jsem též směřovala na vymezení pramenů lidských práv a institucí věnující se jejich ochraně. Následným krokem bylo detailnější vymezení pojmu lidské důstojnosti, které bylo potřeba, pro lepší pochopení významu, prozkoumat z hlediska historického vývoje, a to v rámci několika kultur a společností. Vzhledem ke skutečnosti, že dosud neexistuje žádná konkrétní legální definice pojmu lidské důstojnosti, bylo potřeba analogicky odvodit její smysl a účel z mnoha zdrojů informací.

Dále pak jsem se snažila propojit pojem lidské důstojnosti a sociálních služeb a dojít k odpovědi na otázku, jak je lidská důstojnost chápána sférou sociálních služeb a jejich uživateli. Konkrétně vymezené standardy kvality poskytované péče považuji za nejdůležitější, právě pro ochranu práva na zachování důstojného života. Pro účely této práce jsem charakterizovala druhy sociálních služeb a jednotlivé druhy sociálních zařízení s pobytovými i terénními službami.

V neposlední řadě jsem se pokoušela nastínit možné postupy obrany pro osoby, které mají pocit, že bylo zasaženo do jejich práva na zachování důstojnosti a nebylo k nim přistupováno s dostatečným respektem.

V rámci úvah de lege ferenda mi nejvíce byla nápomocná zmiňovaná dvouletá praxe v přímé péči o seniory, kdy jsem měla možnost sledovat reálné postupy, přístup personálu i vedení samotného. Měla jsem možnost promluvit si s desítkami klientů a vyslechnout si jejich příběhy, starosti a požadavky. Díky době, kterou jsem v tomto zařízení strávila, jsem zvládla dané klienty poznat a pochopit jejich myšlenkové pochody v závislosti na jejich zdravotním stavu, tím pádem rozpoznat, kdy jsou jejich případné stížnosti mimo realitu, a kdy se doopravdy

setkávají s konáním konkrétního pracovníka. Provedla jsem několik rozhovorů s profesně staršími kolegy a vytvořila si obraz dlouhodobé reality v praxi.

Díky výraznému legislativnímu vývoji v sociálních službách se kvalita služeb v České republice, v posledních třech desítkách let, posunula významně vpřed. Kvalita poskytovaných služeb udělala zásadní pokrok, čemuž přispěly i standardy kvality, které napomáhají kvalitě služeb monitorovat. Během své praxe jsem zaznamenala, že zásadní problém se nachází v individualitách každého jednotlivého pracovníka. V přístupu personálu ke klientům se výrazně odráží jejich psychický stav. Je pochopitelné, že nelze ze strany státu zajistit to, aby pracovníci sociálních služeb neměli žádné osobní problémy, je však možné dbát na to, aby tito pracovníci měli co nepříjemnější pracovní prostředí a docházeli do práce s radostí. Dle mého názoru, by poskytovatelé sociálních služeb neměli podceňovat dobré pracovní podmínky, neměli by uvalovat na pracovníky přehnané nároky, měli by věnovat pozornost pravidelným supervizím a hlavně komunikovat se svým personálem. Psychická i fyzická vyčerpanost přivádí pracovníky do deprivace, která může vést až k různým psychickým poruchám. Syndrom vyhoření v tomto oboru není výjimečnou situací. V tomto rozpoložení zákonitě nemůže pracovník odvádět kvalitní službu a je zde vyšší riziko takové možnosti, že si pracovník svou špatnou náladu bude kompenzovat na klientech. Kvalita poskytovaných služeb se odvíjí od vzájemné spokojenosti, jak klienta, tak pracovníka. Dalším rizikem zásahu do důstojnosti klienta jsou právě přehnané nároky na pracovníka a jeho přemotivovanost, a proto je potřeba na tuto práci nahlížet s odstupem a nepřenášet své domnělé potřeby na klienta.

Dle mého názoru je obor sociálních služeb z pohledu legislativy na pozitivním vzestupu a nemám k daným postupům žádné zásadní výhrady. Ráda bych vytkla nedostatečnou apelaci na poskytovatele sociálních služeb na osobní rozvoj personálu a na kontrolu jejich psychického rozpoložení. Měla jsem možnost tyto přístupy porovnat s praktickými zkušenostmi ze zahraničí, kde již vyhodnotili, že psychická stránka pracovníka je zásadní pro kvalitu služeb, a tak této problematice věnují výraznou pozornost. Mám dojem, že by měly být vytvořeny přiměřené normy pro počet pracovníků na péči o klienty a nové standardy věnující se „péči“ o kontaktní personál.

Resumé

Finally, I would like to highlight the main aim of my work, which is analysis of human rights and the right to dignity, linking the field of social services with the phenomenon of human dignity and the dignity of human existence. Next, an analysis *de lege lata* and a consideration *de lege ferenda*. I believe that I achieved the goal that had been set.

In the introductory chapter of my work, I focused on the general definition of human rights and their structuring. I also focused on their historical development, both on the development of territory of the Czech Republic and on the development in a global scale. Next, I worked on defining the sources of human rights and the institutions dedicated to their protection. I defined the term of human dignity for better understanding of its meaning in terms of culture and society historical development. Due to the fact, that there is no specific legal definition of the concept of human dignity, it was necessary to derive its meaning and purpose from many sources of information.

Next, I was trying to connect a term of human dignity and social services to come to conclusion of how human dignity is understood by the sphere of social services and their users. I consider standards of quality of provided care as the most important thing for the protection of the right of conservation of dignified life. For the purposes of this work, I characterized the types of social services and individual types of social facilities with accommodation and street social work.

Last, but not least I tried to outline possible defence methods for people who feel that their rights to dignity have been infringed and have not been treated with sufficient respect.

In terms of consideration *de lege ferenda*, two-year experience of the care for the elderly was very helpful. I had the opportunity to see real methods and staff and management attitude. There was also the opportunity to talk to dozens of clients and listen to their stories, worries and requirements. Thanks to the time I spent in this facility, I was able to get to know the clients and understand their thoughts depending on their health condition. I was able to recognize when their complaints are out of reality and vice versa. I had several interviews with professionally older colleagues, and I get a sense of long-term practice in the reality.

Thanks to significant legislative developments in social services, the quality of services in the Czech Republic has moved forward in the last three decades. The quality of the provided services has made significant progress also thanks to quality standards that help monitor them. During my internship, I have noticed that a fundamental problem is found in the individuality of each worker. Staff mental state is reflected in their attitude to the clients. It is understandable that the state is not able to control social worker problems. However, it is possible to arrange a pleasant working environment for them to come there with pleasure. In my opinion, social service providers should not underestimate good working conditions or have too high demands on workers. They should pay attention to regular supervision and, above all, communicate with their staff. Mental and physical exhaustion leads to deprivation, which can further lead to various mental disorders. Burn-out syndrome is not an exceptional situation in this field. In this case, the employee cannot provide quality service and there is a higher risk that his bad mood will be reflected in his behaviour towards clients. The quality of the provided services depends on the satisfaction of both the client and the employee. Another risk that could affect the dignity of the client are too high demands on the worker and his over-motivation, therefore it is necessary to keep a healthy distance and avoid passing their needs on to clients.

In my opinion, from a legislative point of view, the field of social services is booming, and I do not take any exception to the methods. I would like to point out a lack of appeals of social service providers of the personal staff development, and the lack of control of their mental state. I had the opportunity to compare these approaches with practical experiences from abroad, where it was evaluated that the staff mental health is essential for high quality of services. As a result, they pay enough attention to this issue. I have the impression that there should be developed adequate norms according to the number of workers and new standards dedicated to contact staff care.

Abstrakt

„Právo na důstojnost v sociálním zařízení a zneužití moci ze strany pečovatелů a zdravotního personálu“

Tato diplomová práce se zabývá problematikou pojetí lidské důstojnosti sférou sociálních služeb. Věnuje se definování jednotlivých pojmů z problematiky lidských práv a sociálních služeb a jejich historického vývoje. Pozornost je věnována i jednotlivým druhům sociálních služeb a jejich zákonné úpravě.

Klíčová slova:

Lidská důstojnost, Právo na důstojnost, Lidská práva, Sociální služby, Sociální zařízení, Standardy v sociálních službách, Zákon o sociálních službách, Ochrana lidských práv

Abstract

„The right to human dignity in social facilities and abuse of power by nursers and healthcare staff“

This diploma thesis deals with several issues of the concept of human dignity in the field of social services. It defines individual terms of the issue of human rights and social services and their historical development. It also paid attention to individual types of social services and their legal regulation.

Key words:

Human dignity, The rigth to dignity, Human rights, Social services, Social facilities, Standards in social services, Social services act, Protection of human rights

Seznam použitých zkratek

ČR – Česká republika

MPSV – Ministerstvo práce a sociálních věcí

EU – Evropská unie

GDPR – Obecné nařízení o ochraně osobních údajů

LZPS – Listina základních práv svobod

Č. – číslo

Čl. – článek

OSN – Organizace spojených národů

ČSR – Československá republika

Seznam použitých zdrojů

Odborná literatura:

1. HORÁK, Filip. Lidská důstojnost: kritická reflexe jejího postavení a funkcí v ústavním právu. Praha: Leges, 2019. Teoretik. ISBN 978-80-7502-379-7.
2. CHVÁTALOVÁ, Iva. Právo sociálního zabezpečení v České republice a Evropské unii. 2. aktualizované vydání. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2018. Monografie (Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk). ISBN 978-80-7380-732-0.
3. KOLDINSKÁ, Kristina a Petr TRÖSTER. Právo sociálního zabezpečení. 7., podstatně přepracované vydání. V Praze: C.H. Beck, 2018. Academia iuris (C.H. Beck). ISBN 978-80-7400-692-0.
4. JANKOVSKÝ, Jiří. Etika pro pomáhající profese. Praha: Triton, 2003. ISBN 80-725-4329-6.
5. SUDRE, Frédéric. Mezinárodní a evropské právo lidských práv. Brno: Masarykova univerzita, 1997. Edice učebnic Právnické fakulty Masarykovy univerzity v Brně. ISBN 80-210-1485-7.
6. ŠIŠKOVÁ, Naděžda. Dimenze ochrany lidských práv v Evropské unii [online]. 2., rozš. a aktualiz. vyd. Praha: Linde, 2008 [cit. 2022-03-26]. ISBN 978-80-7201-710-2.
7. BLAHOŽ, Josef, Vladimír BALAŠ a Karel KLÍMA. Srovnávací ústavní právo [online]. 3., přeprac. a dopl. vyd. Praha: ASPI, 2007 [cit. 2022-03-26]. ISBN 978-80-7357-312-6.
8. KOMÁRKOVÁ, Božena a Ladislav HEJDÁNEK. Původ a význam lidských práv. 1. vyd. Autor úvodu Jan ŠIMSÁ. Praha: SPN, 1990, 234 s. Odborná literatura pro učitele. ISBN 80-04-25384-9.
9. TROJAN, Jakub S. Idea lidských práv v české duchovní tradici. Praha: Oikoymenh, 2002. Oikúmené (OIKOYMENH). ISBN 80-729-8044-0.
10. LUKÁŠEK, Libor. Vývoj lidské dimenze (ochrany lidských práv a základních svobod) v komentovaných dokumentech. V Praze: Oeconomica, 2003. ISBN 80-245-0529-0.
11. MILFAIT, René a Daniel BARTOŇ. Lidská práva osob s postižením, nevléčitelně nemocných a umírajících na pozadí nacistických sterilizací a

- programu "Euthanasie". 2., rozš. vyd. Středokluky: Zdeněk Susa, 2013. ISBN 978-80-86057-85-9.
12. Respektování lidské důstojnosti: příručka pro odbornou výuku, výchovu a výcvik studentů lékařských, zdravotnických a zdravotně-sociálních oborů [online]. Praha: Cesta domů, c2004 [cit. 2022-03-27]. ISBN 80-239-4334-0.
 13. KALVACH, Zdeněk. Křehký pacient a primární péče. Praha: Grada, 2011. ISBN 978-80-247-4026-3.
 14. ČÁMSKÝ, Pavel, Jan SEMBDNER a Dagmar KRUTILOVÁ. Sociální služby v ČR v teorii a praxi. Praha: Portál, 2011. ISBN 978-80-262-0027-7.
 15. Interní metodiky - TEP, Centrum sociálních služeb
 16. MALÍKOVÁ, Eva. Péče o seniory v pobytových zařízeních sociálních služeb [online]. 2., aktualizované a doplněné vydání. Praha: Grada Publishing, 2020 [cit. 2022-03-27]. ISBN 978-80-271-2030-7.
 17. MÁTL, Ondřej a Milena JABŮRKOVÁ. Kvalita péče o seniory: řízení kvality dlouhodobé péče v ČR : [výstupy z aplikovaného výzkumu]. Praha: Galén, c2007. ISBN 978-80-7262-499-7.
 18. RONOVSÁ, Kateřina, Eva DOBROVOLNÁ a Petr LAVICKÝ. Úvod do soukromého práva: obecná část. 2.vydání. Brno: Česká společnost pro civilní právo procesní, 2018. ISBN 978-80-88248-00-2.

Odborné články:

19. LIDSKÁ PRÁVA - OD HISTORIE DO SOUČASNOSTI [online]. 2005. České Budějovice, 2005 [cit. 2022-03-26]. ISSN 1212-4117. Dostupné z: <https://kont.zsf.jcu.cz/pdfs/knt/2005/01/22.pdf>
20. Sociální práce: Domácí násilí [online]. 2006. České Budějovice: Asociace vzdělavatelů v sociální práci, 2006 [cit. 2022-03-27]. ISSN 1213-6204.
21. VORLÍČEK, Zdeněk. Ministerstvo vnitra České republiky: Kvalita ve veřejné správě [online]. 2008(5) [cit. 2022-03-27]. Dostupné z: <https://www.mvcr.cz/clanek/kvalita-ve-verejne-sprave.aspx?q=Y2hudW09NA%3D%3D>
22. Historický vývoj pojmu důstojnost a jeho postupné začlenění do právního pořádku. Právní prostor [online]. 2016 [cit. 2022-03-26]. Dostupné z:

<https://www.pravniprostor.cz/clanky/ostatni-pravo/historicky-vyvoj-pojmu-dustojnost-a-jeho-postupne-zacleneni-do-pravniho-poradku>

23. Lidská důstojnost v sociálních službách. Epravo [online]. [cit. 2022-03-27].
Dostupné z: <https://www.epravo.cz/top/clanky/lidska-dustojnost-v-socialnich-sluzbach-114263.html>

Právní předpisy:

24. Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů
25. Zákon 108/2006 Sb., o sociálních službách, ve znění pozdějších předpisů
26. Zákon č. 329/2011 Sb., o poskytování dávek osobám se zdravotním postižením, ve znění pozdějších předpisů
27. Ústavní zákon č. 1/1993 Sb., Ústava České republiky
28. Ústavní zákon č. 2/1993 Sb., Listina základních práv a svobod
29. Zákon č. 372/2011 Sb., o zdravotních službách, ve znění pozdějších předpisů
30. Zákon č. 258/2000 Sb., o ochraně veřejného zdraví, ve znění pozdějších předpisů
31. Zákon č. 255/2012 Sb., o kontrole, ve znění pozdějších předpisů
32. Zákon č. 499/2004 Sb., o archivnictví a spisové službě, ve znění pozdějších předpisů
33. Vyhláška č. 505/2006 Sb., vyhláška, kterou se provádí některý ustanovení zákona o sociálních službách
34. Vyhláška č. 259/2012 Sb., o podrobnostech výkonu spisové služby
35. Nařízení Evropského parlamentu a Rady (EU) 2016/679, ze dne 27. dubna 2016, o ochraně fyzických osob v souvislosti se zpracováním osobních údajů a o volném pohybu těchto údajů a o zrušení směrnice 95/46/ES.
Dostupné z: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/CS/ALL/?uri=celex%3A32016R0679>
36. Sdělení č. 10/2010 Sb. m. s. Sdělení Ministerstva zahraničních věcí o sjednání Úmluvy o právech osob se zdravotním postižením
37. Zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád

Dokumenty:

38. ZMEŠKAL, Ondřej. Důstojnost jako pojem právní ochrany. Frýdek-Místek, 2007. Diplomová práce. Právnická fakulta-Masarykova univerzita.
39. Standardy kvality sociálních služeb: Výkladový sborník pro poskytovatele [online]. 2008 [cit. 2022-03-27]. Dostupné z: <https://www.kvalitavpraxi.cz/res/archive/030/003824.pdf?seek=1456912467>
40. Standardy kvality sociálních služeb [online]. [cit. 2022-03-27]. Dostupné z: <https://www.muzaizeny.cz/wp-content/uploads/2021/08/Standardy-PLATNE-V-ROCE-2021.pdf>
41. Zavádění standardů kvality sociálních služeb do praxe: Průvodce poskytovatele [online]. [cit. 2022-03-27]. Dostupné z: <https://www.mpsv.cz/documents/20142/225517/pruvodce+%281%29.pdf/a3da091b-e13e-bb30-eafa-e62f1e4fe817>
42. Úmluva OSN o právech osob se zdravotním postižením [online]. [cit. 2022-03-27]. Dostupné z: https://www.mpsv.cz/documents/20142/225517/umluva_CJ_rev.pdf/20ea6636-6d53-9f6c-7a8b-5dfda91db7f4
43. Dobrovolný evropský rámec pro kvalitu sociálních služeb [online]. [cit. 2022-03-27]. Dostupné z: https://www.mpsv.cz/documents/20142/225517/QF_document_100707_C_Z_korekce.pdf/e4c64efb-59f5-0220-c5a0-024dcc812346
44. Etika sociální práce - principy: (Mezinárodní etický kodex) [online]. [cit. 2022-03-27]. Dostupné z: http://socialnipracovnici.cz/public/upload/image/mezinarodni_eticky_kodex.pdf
45. Listina základních práv Evropské unie: Dokument č. 2012/C 326 /02 Úředního věstníku EU [online]. [cit. 2022-03-27]. Dostupné z: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/CS/TXT/PDF/?uri=CELEX:12012P/TXT&from=HU>

Judikatura:

46. Nález Ústavního soudu ČR sp. zn. IV. ÚS 3183/15
47. Rozsudek Evropského soudu pro lidská práva ze dne 23.1.2020 ve věci stížnosti č. 38067/15 - L. R. proti Severní Makedonii [online]. [cit. 2022-

- 03-27]. Dostupné z:
[http://eslp.justice.cz/justice/judikatura_eslp.nsf/0/028D79801BABEC53C12585A800380266/\\$file/L.%20R.%20%20proti%20Severn%C3%AD%20Makedonii_annotace.pdf?open&](http://eslp.justice.cz/justice/judikatura_eslp.nsf/0/028D79801BABEC53C12585A800380266/$file/L.%20R.%20%20proti%20Severn%C3%AD%20Makedonii_annotace.pdf?open&)
48. Nález Ústavního soudu sp. zn. I.ÚS 2637/17 ze dne 23. 1. 2018 [online]. [cit. 2022-03-27]. Dostupné z:
https://www.usoud.cz/fileadmin/user_upload/Tiskova_mluvci/Publikovane_nalezky/2018/I. US 2637 17 an.pdf

Elektronické zdroje:

49. Veřejný ochránce práv [online]. Brno [cit. 2022-03-26]. Dostupné z:
<https://www.ochrance.cz/o-nas/ombudsman/>
50. Rada vlády České republiky [online]. Praha [cit. 2022-03-26]. Dostupné z:
<https://www.vlada.cz/cz/ppov/rlp/rlp-uvod-17537/>
51. Sociální služby. Ministerstvo práce a sociálních věcí [online]. [cit. 2022-03-27]. Dostupné z: <https://www.mpsv.cz/socialni-sluzby-1>
52. KOŘÍNKOVÁ, Dana. Vybrané kapitoly ze zákona o sociálních službách: Právní rozbor[online]. 2006, 5 [cit. 2022-03-27]. Dostupné z:
<https://www.kvalitavpraxi.cz/res/archive/001/000179.pdf?seek=1186754365>
53. Sociální práce. Profesní komora sociálních pracovníků [online]. [cit. 2022-03-27]. Dostupné z: <http://www.pksp.cz/co-je-socialni-prace>
54. Sociální služby. Osobní asistence [online]. [cit. 2022-03-27]. Dostupné z:
<https://www.osobniasistence.cz/?tema=1&article=5&detail=2>
55. Noclehárny. Charita Olomouc [online]. [cit. 2022-03-27]. Dostupné z:
<https://www.olomouc.charita.cz/nase-sluzby/lide-bez-domova/nocleharny/>
56. Domy na půl cesty. Diakonie českobratrské církve evangelické [online]. [cit. 2022-03-27]. Dostupné z: <https://www.diakonie.cz/sluzby/vsechny-sluzby/domy-na-pul-cesty/>
57. Krizová pomoc. Charita Olomouc [online]. [cit. 2022-03-27]. Dostupné z:
<https://www.olomouc.charita.cz/nase-sluzby/lide-v-krizi/krizova-pomoc/>
58. Terapeutická komunita. Renarkon o.p.s. [online]. [cit. 2022-03-27]. Dostupné z: <https://www.renarkon.cz/terapeuticka-komunita>

59. Sociální poradenství. Diakonie českobratrské církve evangelické [online]. [cit. 2022-03-27]. Dostupné z: <https://www.soscentrum.cz/nase-sluzby/socialni-poradenstvi/>
60. Sociální rehabilitace (§ 70) a sociálně terapeutické dílny (§ 67). Ministerstvo práce a sociálních věcí [online]. [cit. 2022-03-27]. Dostupné z: <https://www.mpsv.cz/socialni-rehabilitace-70-a-socialne-terapeuticke-dilny-67->
61. Centrum sociálně rehabilitačních služeb Hlučín. CSS Hrabyně [online]. [cit. 2022-03-27]. Dostupné z: <https://www.csshrabyne.cz/sluzby/centrum-socialne-rehabilitacnich-sluzeb-hlucin.html>
62. Raná péče. Centrum Arpida [online]. [cit. 2022-03-27]. Dostupné z: <https://www.arpida.cz/socialni-sluzby/rana-pece>
63. O intervenčním centru. Intervenční centrum pro osoby ohrožené domácím násilím [online]. [cit. 2022-03-27]. Dostupné z: <https://www.intervencnicentrum.cz/poslani-a-vize>
64. Služby následné péče. KPSS Olomouc [online]. [cit. 2022-03-27]. Dostupné z: <https://kpss.olomouc.eu/katalog/socialni-sluzby/sluzby-nasledne-pece-a-dolecovaci/>
65. Kvalita sociálních služeb - standardy, podpora. Ministerstvo práce a sociálních věcí [online]. [cit. 2022-03-27]. Dostupné z: <https://www.mpsv.cz/web/cz/kvalita-socialnich-sluzeb-standardy-podpora>